ÇİN'İN DOĞU TÜRKİSTAN'DA KADINLARA YÖNELİK UYGULADIĞI İNSAN HAKLARI İHLALLERİ

TEMMUZ 2021

ETHR
DOĞU TÜRKİSTAN İNSAN HAKLARI İZLEME DERNEĞİ
شەرقىي تۈركىستان ئىنسان ھەقلىرى كۆزىتىش جەمئىيىتى
EAST TURKISTAN HUMAN RIGHTS WATCH ASSOCIATION
مرصد تركستان الشرقية لحقوق الإنسان

Resmî Rapor- 02
Yurtiçindeki Hak İhlalleri
Temmuz 2021

Çin'in Doğu Türkistan'da Kadınlara Yönelik Uyguladığı İnsan Hakları İhlalleri

Tüm hakları saklıdır. Yayıncı izni olmaksızın, kısmen de olsa elektronik ve mekanik herhangi bir yöntemle çoğaltılamaz ve iletilemez.

Genel Yayın Yönetmeni: Nureddin İZBASAR
Referans İçin: ETHR, Çin'in Doğu Türkistan'da Kadınlara Yönelik Uyguladığı İnsan Hakları İhlalleri Rapor- 02, ETHR, Temmuz 2021.
Sponsor: İli Meşrep Uygur Eğitim ve Hizmet Vakfı

Doğu Türkistan İnsan Hakları İzleme Derneği
Karagümrük Mah. Sarmaşık Sok. No:30 D:1 Fatih, İstanbul, Türkiye
www.ethrw.org | info@ethrw.org

KISALTMALAR

ASPI	Avustralya Stratejik Politika Enstitü
CPJ	Gazetecileri Koruma Komitesi
RİA	Rahim İçi Araç
RFA	Özgür Asya Radyosu
IAOKİS	Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
FCCC	Foreign Correspondents' Club of China
ÇKP	Çin Komünist Partisi
BBC	British Broadcasting Corporation
CNN	Cable News Network

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

Mesele Nedir? 3

1. Doğum Kontrolü, Zorla Kürtaj ve Kısırlaştırma 5

1.1. Çin'in doğum kontrol politikası 5

1.2. Zorla kürtaj 7

1.3. Kısırlaştırma 9

2. "İkiz Akraba" Projesi ve Özel Yaşamın İhlali 12

3. Uygur Kızların Han Çinlileriyle Zorla Evlendirilmesi 13

4. Zorla Çalıştırma, Haşar (Angarya) ve Köle İşçilik 15

5. İnanç Özgürlüğü İhlalleri 19

6. Seyahat Kısıtlaması 25

7. Keyfî Tutuklama 29

8. Annelik Hakkının Gaspı 32

9. Cinsel İstismar ve Tecavüz 34

10. Öldürme 36

11. Beyin Yıkama 38

12. Toplama Kamplarında İşkence 40

Değerlendirme ve Sonuç 44

KAYNAKÇA 47

GİRİŞ

Kadın aileyi oluşturan temel unsurlardan biridir ve toplum için önemli bir etkendir. Onun etkisi aileden topluma, toplumdan da devlete kadar ulaşır. Kadının yeryüzündeki tüm halklar için önemi o kadar yücedir ki pek çok toplumda "vatan" kavramı "ana" kavramıyla beraber kullanılmaktadır. Buradan da anlaşılabileceği gibi anneliğin kutsiyeti vatanın kutsiyeti ile iç içe geçmiştir. Dolayısıyla toplumlarda kadının iffeti ve namusu sadece kendi ailesinin ve yakınlarının değil, aynı zamanda bir milletin haysiyetinin de simgesi olarak kabul edilmiştir. Türkler tarihten bu yana kadınları toplumun mihenk taşı kabul etmiş ve onları "vatanın namusunun" vazgeçilmez bir parçası olarak ele almıştır. Türk kültüründe kadınların önemli rol taşıdığına dair çeşitli örnekler ve tarihsel kaynaklar bulmak mümkündür (Acar, 2019; Kuşçu, 2016; MEB, 2001). Türklerin ve Müslümanların örnekliğinde görebileceğimiz bu vazgeçilmez hassasiyet yalnızca Türklerin ve Müslümanların değil ayrıca insanlığın kültüründe de ailenin, toplumun ve devletin onuru olarak temsil edilmektedir. Ataerkil toplum türlerinin yanı sıra dünyanın farklı coğrafyalarında anaerkil toplum ve halk türlerini bulmak mümkündür. İslam dinine göre Âdem insanların atası, Havva ise anasıdır. Sadece bu ilke dahi İslam dininde kadının önemini ve rolünü ortaya çıkartmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de kadınlarla ilgili birçok ayet bulunurken Hz. Muhammed'in hadislerinde de kadınların değerini anlatan çok sayıda ifade karşımıza çıkmaktadır.

Bugün Türkiye dâhil birçok ülkede kadınların hakları, siyasi ve hukuki çerçevede ele alınmakta ve bu sayede kadın-erkek eşitliği bağlamında sosyoekonomik, siyasi ve yasal haklar olarak tanımlanmaktadır. Ancak Çin Hükümetinin Doğu Türkistanlı Müslümanlara yönelik keyfî gözaltına alma, zorla kısırlaştırma, yeniden eğitim bahanesiyle "beyin yıkama", zorla çalıştırma, köle yerine koyma, kadınları taciz ve toplu tecavüze maruz bırakma gibi insan hakları ihlallerine dair korkunç raporlar hazırlanmıştır (Fergus Ryan & Ruser, 2018; İzbasar, 2020; Ruser, 2020; Ruser et al., 2020; Xu et al., 2020; Yılmaz, 2020; Zenz, 2019, 2020d, 2020c, 2020b).

Türk Dil Kurumu'na göre "soykırım" kavramı bir insan topluluğunu ulusal, dinsel vb. sebeplerle yok etmek anlamına gelmektedir (TDK, 2020). 2021 senesi Nisan ayının sonu itibarıyla ABD, Kanada, Hollanda ve İngiltere parlamentoları Çin'in Doğu Türkistan'daki uygulamalarını soykırım olarak tanımış durumdadır. 19 Ocak 2021'de ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo Çin'in; Uygurlar başta olmak üzere bölgedeki Türk asıllı Müslüman topluluklara yönelik "soykırım yaptığını" ve Çin'in insanlığa karşı suç işlediğini açıklamıştır (BBC News, 2021a; DW News, 2021a). 23 Şubat 2021'de ise Kanada Federal Parlamentosu, Doğu Türkistan'daki Uygur Türklerine yönelik uygulamaları "soykırım" olarak tanımlayan yasayı onaylamıştır. 266 milletvekilinin katılmış olduğu oylamada tüm milletvekilleri tasarıya evet oyu vermiştir (Aydoğan, 2021; BBC News, 2021b; Euronews, 2021). 25 Şubat 2021 tarihinde Hollanda Parlamentosunda yapılan oylamada, Çin'in Doğu Türkistan'da Uygur ve diğer Türk Müslüman etnik gruplara yönelik uygulamaların soykırım olduğuna dair karar teklifi kabul edilmiştir. Aynı zamanda Hollanda, Çin Hükümetinin Uygurlara yönelik uyguladığı doğum kısıtlaması, kısırlaştırma ve toplama kamplarına kapatma gibi politikalarının Birleşmiş Milletler'in "soykırım suçunun önlenmesine ve cezalandırmasına dair" 260 sayılı kararına aykırılığını dile getirmiştir (DW News, 2021b). 22 Nisan 2021 tarihinde İngiltere Parlamentosu, Çin'in Doğu Türkistan'daki Uygurlar ve diğer etnik guruplara karşı soykırım uyguladığını ilk kez ilan etmiştir (BBC News, 2021d). Mezkûr toplantıda konuşan milletvekili Nus Ghani, soykırımın ulusal, etnik, ırksal veya dinî bir grubu "tamamen veya kısmen yok etme" olarak tanımlandığını ve soykırımın beş kriterinin Doğu Türkistan'da gerçekleştiğinin kanıtlandığını ifade etmiştir.

Bunlara ek olarak, Çin'in Doğu Türkistan'daki Uygurları sıkı denetim altında zorla çalıştırdığı, hatta Çin'in uzak bölgelerine götürdüğü ve "satılık" işçi olarak "istihdam" ettiği tespit edilmiştir (Sudworth, 2020; Xu vd., 2020; Zenz, 2020b). Avustralya Stratejik Politika Enstitüsü

(ASPI) tarafından yapılan araştırmalara göre, 2017'den 2019'a kadar iki sene içinde Çin'in iç bölgelerindeki fabrikalara Doğu Türkistanlı Uygur ve Kazaklardan oluşan 80 binin üzerinde insanın taşındığı belirlenmiştir. Bu fabrikaların 80'den fazlasının tanınmış küresel markaların tedarik zincirinde bulunan fabrikalar olduğu da ortaya konmuştur (Xu vd., 2020). Uluslararası kuruluşlar, milyonlarca insanın Doğu Türkistan'dan Çin'e köle işçi olarak taşındığını tahmin etmektedir.

Uluslararası baskılar sonucunda köle işçilik zincirinde yer alan H&M markası Doğu Türkistan'da üretilen pamukları satın almayı durdurmuştur (Congar, 2020). Marks & Spencer Uygurları zorla çalıştıran veya bu durumla bağlantılı olan tedarikçilerle çalışmayacağını resmen duyurmuştur (Independent Türkçe, 2021). Japonya'nın 12 büyük şirketi, Doğu Türkistan'daki Uygurlar başta olmak üzere köle işçilikten yararlandığı tespit edilen Han Çinlisi şirketlerle iş anlaşmalarını tekrar gözden geçireceğini ve ortaklıklarını terk etmeyi düşüneceklerini açıklamıştır (Erim, 2021).

Bütün uluslararası tepkilere rağmen Çin, Doğu Türkistan'da uyguladığı baskı ve yok etme politikalarını gizlemek için ortaya çıkan gerçekleri yalanlamaya devam etmektedir. Çin, ABD ve Kanada'nın Doğu Türkistanlılara yönelik uygulamalarını soykırım olarak nitelemesinin hemen ardından bu kararı kınamıştır (BBC News, 2021a, 2021b; Euronews, 2021). Aynı şekilde İngiltere Parlamentosunun Doğu Türkistan'da yapılanların soykırım olduğunu ilan etmesinin ardından Çin, İngiltere'nin "yanlış hamlelerini" derhâl düzeltmesi gerektiğini bildirmiştir (BBC News, 2021d).

Resim 1: Çin'in Ankara Eski Büyükelçisi kendisiyle yapılan röportajda toplama kamplarını yalanlamaktadır (DW News, 2019).

Çin, Doğu Türkistan'da uyguladığı politikaları gizlemekte, basın ve medyaya sansür ve kısıtlamalar getirmektedir. Dolayısıyla gazetecilerin serbest bir şekilde Doğu Türkistan'a girip bölgedeki insanlardan, Çin hapishanelerinde ve toplama kamplarında tutuklu bulunanlardan bilgi alması neredeyse imkânsız hale gelmiştir (Business Standard, 2021; CBC Radio, 2019; CNN, 2019; France 24, 2019; Guardian News, 2021; Ponsford, 2021).

British Journalism Awards'da Marie Colvin ödüllü gazeteci Sophia Yan'ın çalışmalarından biri de Çin'in Doğu Türkistan'daki Uygurlara yönelik uyguladığı baskıları gün yüzüne çıkardığı raporlardır (Press Gazette, 2020). Sophia Yan Press Gazetesine, Çin'in Doğu Türkistan'da haber yapmasına nasıl engel olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: *"Genellikle hassas bölgelerin etrafında birkaç kez farklı olaylar oldu. Örneğin; toplama kamplarından birine yakın bir konumdaydık; etrafımızda altı, yedi veya sekiz adam vardı. Bir fotoğrafçıyla birlikteydim. Yani iki kadın fotoğraf çekmeye çalışıyorduk. Caddeden aşağıya inmeye çalışırken tamamen belirsiz bir nedenden ötürü daha fazla aşağı inemeyeceğimiz söylendi. Aslında toplama kampının ölçeğini öğrenmek için aşağıya inecektik. Ama onlar beni arkadan tuttu ve geri çektiler."* (Ponsford, 2021) Telegraph muhabiri Sophia Yan bir başka açıklamasında, Doğu Türkistan ziyaretindeyken içinde bulunduğu taksinin şoförüne isimsiz bir talimat geldiğini, taksi şoförünün kendisini ve meslektaşlarını yarı yolda bıraktığını ve yaklaşık 50 mil yolu yürüyerek geri dönmek zorunda kaldıklarını aktarır (Ponsford, 2021). Gazetecileri Koruma Komitesi'nin (CPJ) yıllık anketine göre, 2020'ye kadar Çin, iki yıllık süreç boyunca gazetecilerin en çok hapsedildiği ülke olmuştur. FCCC'ye göre, gazeteci John Sudworth ve eşi Yvonne Murray 23 Mart'ta Pekin'den ayrılmak zorunda kalmıştır (Guardian News, 2021).

Bu çalışmada Doğu Türkistan genelinde uygulanmakta olan baskı ve yok etme politikalarına dair araştırmalar ve veriler, Çin hapishanelerinde ve toplama kamplarında tutuklu kalan kişiler, toplama kamplarında görev yapan kadınların tanıklıkları, yerel ve uluslararası medyalara verilen röportajlar ve kadınların ETHR'ye verdiği bilgiler incelenmiştir (BengüTürk TV, 2019; Bitter Winter, 2019; Doğu Türkistan TV, 2019; DW News, 2019; DW Türkçe, 2021; euronews, 2019a; Gülçehre, 2019, 2020b, 2020a, 2021; GZT, 2019; Hill vd., 2021; Hong Kong Free Press, 2018; ICNA CSJ, 2020; Istiqlal TV, 2020c, 2020d, 2020b, 2021; Muslim Port, 2019; Rubio, 2018; Türkistan Press, 2019; Türköz, 1998; UTJD, 2020; Uygur Haber, 2019; VOA News, 2019; Zenz, 2020c).

Mesele Nedir?

1949 senesi ÇKP ordusu, işgalden sonra Doğu Türkistanlı kadınları; "özgürleştirme" adı altında milli kültürlerinden uzaklaştırmış ve aile yapılarındaki değerleri yok etmeye çalışmıştır. 1966'da başlayan ve 10 yıl süren "Kültür Devrimi" sırasında kadınlar tarihte hiç olmadığı kadar beyin yıkama programlarına maruz kalmış ve netice olarak Müslüman kadınlar komünizm ideolojisini benimsemek zorunda bırakılmıştır. 1986 senesinden itibaren ÇKP tarafından uygulanan doğum kontrol politikaları sonucunda kadınlar kısırlaştırılmış ve kürtaja zorlanmıştır. Kadınların inanç ve kıyafet özgürlüğü erkeklere göre daha fazla kısıtlamaya maruz kalmıştır. 2017'den beri yaygın hale gelen toplama kamplarına çok sayıda kadın alınmış ve bu kamplar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeryüzünde insan haklarının en çok ihlal edildiği soykırım merkezlerine dönüşmüştür. Sadece giydiği kıyafetlerden dolayı ya da 80'li ve 90'lı yıllarda doğduğu için Çin yönetiminin gözünde "şüpheli" olarak addedilerek toplama kamplarında veya hapishanelerde tutulan kadınlar söz konusudur. Birçok kadın ailelerinden zorla kopartılarak kaybolmuştur. Eşleri toplama kampına alınan kadınlar ise Han Çinlisi erkek memurları misafir olarak kabul etmek zorunda bırakılmıştır. Ayrıca toplama kampı

uygulamasından sonra meydana gelen maddi giderleri karşılamak için köle işçiliğinde ağırlıklı olarak kadınlar çalıştırılmaya başlanmıştır.

Aşağıdaki grafikte 21 Mayıs 2021'e kadar shahitbiz.com web sitesinde Doğu Türkistanlılara dair toplanan veriler gösterilmektedir. Bu veriler 2017'den itibaren Doğu Türkistan'da kaybolan, toplama kamplarına alınan veya hapishanelere atılanlar hakkındaki tanıklıklara dayanmaktadır. Verileri paylaşılan 14.604 kişi çoğunlukla Uygur Türklerinden oluşmaktadır ve her beş kişiden ikisinin kadın olduğu tespit edilmiştir(shahit.biz, 2021).

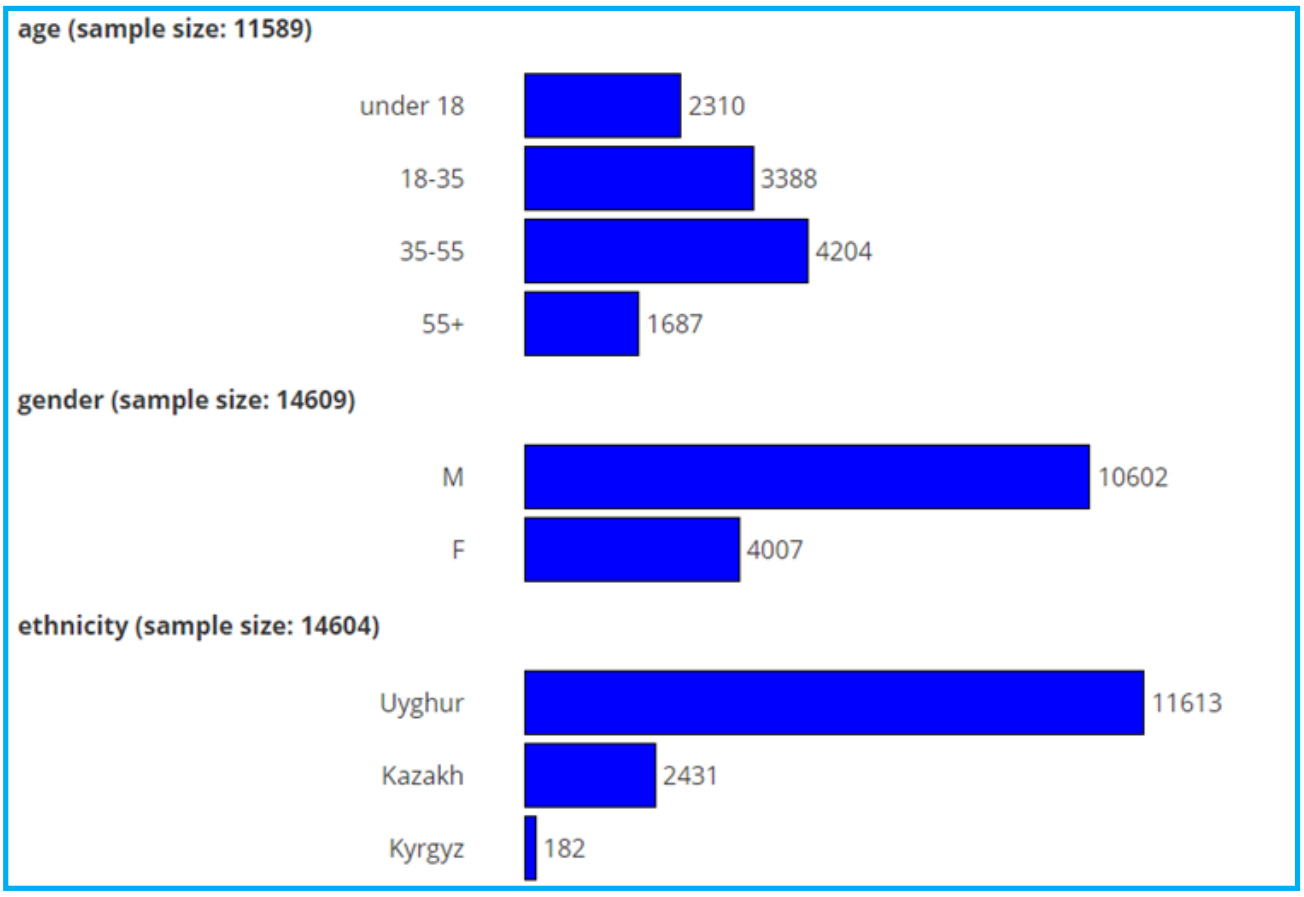

Şekil 1: Diasporadaki Doğu Türkistanlıların kayıp aile üyeleri hakkında paylaştığı bilgiler (shahidbiz.com)

Doğu Türkistanlıların Çin'in toplama kamplarında insan hakları ihlallerine uğradıklarına dair ortaya atılan iddialar ile birçok araştırma ve raporun sonuçları örtüşmektedir (Fergus Ryan & Ruser, 2018; İzbasar, 2020; Ruser, 2020; Ruser vd., 2020; Xu vd., 2020; Yılmaz, 2020b; Zenz, 2019, 2020b, 2020c, 2020d). Adrian Zenz gibi araştırmacılar ve ASPI gibi araştırma merkezleri bu konuda uzmanlaşmıştır. Ayrıca farklı zamanda farklı toplama kamplarında ve hapishanelere tutuklu kalan tanıkların ifadeleri de birbiriyle uyum sağlamaktadır.

Önce Doğu Türkistan'da toplama kamplarının varlığını inkâr eden Çin Hükümeti; sonradan bu kampların yoksulluğu giderme ve terör tehdidini ortadan kaldırma amacıyla kurulan "yeniden eğitim" kampları olduğunu açıklamıştır (BBC News, 2019a). Ancak araştırmalar ve tanıklıklar sonucunda buraların eğitim merkezleri olmadığı, toplama kampları olduğu ortaya çıkmıştır. Çin Hükümeti yapılanları reddetme noktasında ısrarcı olsa da "eğitim" ve "suçu önleme" bahaneleriyle meşrulaştırmaya çalıştığı toplama kamplarının

gizli soykırım merkezleri olduğu kanıtlanmıştır (Yılmaz, 2020b). Bu durum ABD, Kanada, Hollanda ve İngiltere gibi ülkelerin parlamentoları tarafından da soykırım olarak tanınmıştır.

Doğu Türkistanlı kadınların tanıklıklarına göre bölgedeki kadınlar doğum kısıtlamasına ve zorla kürtaja maruz kalmıştır. Hapishanelerde ve toplama kamplarında ise kadınlara adı bilinmeyen ilaçlar verilerek âdetlerinin durdurulmasına ve üreme kabiliyetlerinin kısıtlanmasına yol açılmıştır. Adrian Zenz'in yaptığı araştırmaya göre Doğu Türkistan'daki Uygurların kısırlaştırılması oldukça yaygın bir durumdur (Zenz, 2020c). Zenz'in raporuna göre Doğu Türkistan'da 2017-2019 yılları arasında doğum oranı %15,88'den %8,14'e (%48,7); doğal nüfus artış oranı ise %11,40'tan %3,69'a (%67,6) düşmüştür (Zenz, 2020a).

Çin'in Doğu Türkistanlı kadınlara yönelik suçlamaları; başörtüsü takmak, Kur'an okumak, Arapça öğrenmek, telefonlarında Türk bayrağı olan resimler ve WhatsApp gibi uygulamalar bulundurmak, yurt dışında eğitim almak, yurt dışına seyahate gitmek, üçten fazla çocuk doğurmak ve domuz eti yememek vb. nedenlere dayanmaktadır (cssn.cn, 2014).

1. Doğum Kontrolü, Zorla Kürtaj ve Kısırlaştırma

1.1. Çin'in doğum kontrol politikası

Çin'in Aile Planlama Politikası (计划生育政策) Doğu Türkistan'daki hak ihlallerinin temelini oluşturan sorunlardan bir tanesidir. Bu politika 1971'den beri zorunlu tutulurken, 1982'ye gelindiğinde, Çin'in temel ulusal politikası olarak belirlediği nüfus politikasına bağlı olarak yürütülmektedir. Nüfus planlama politikaları, aynı yıl aralık ayında Çin Halk Cumhuriyeti Anayasasında, Çin Halk Cumhuriyeti Nüfus ve Aile Planlaması Kanunu (中华人民共和国人口与计划生育法) başlığı altında güncellenmiştir. Çin'e göre bu politikanın içeriği ve amacı; nüfusu planlı bir şekilde kontrol etmek ve bunun için geç evlilik, geç doğum, az doğum ve iyi doğum (晚婚、晚育，少生、优生) yöntemlerini teşvik etmektir (Baidu Baike, 2021). Bu politika Çin'in genelini kapsıyor olsa da 1986 senesinden itibaren Doğu Türkistan'daki demografik yapının değiştirilmesi için çok sert bir şekilde uygulanmıştır. Çin yönetiminin amacı Doğu Türkistan'daki nüfus kalabalığını azaltmak değil Türk etnik nüfusunu ortadan kaldırarak yerine Han Çinlilerinin nüfusunu yerleştirmektir.

Resim 2: Doğu Türkistan'ın köylerinde yaşayıp kendi rızasıyla tüp bağlatma ameliyatı olanlara 4.000 Yuan ödül verileceği ile ilgili reklam

Çin'in mezkûr politikası ve yasası sonucunda Çin nüfusunun hızla yaşlanması sorunu ortaya çıkmıştır. Bunun farkına varan Çin Hükümeti 21. yüzyılın başlarında bu politika üzerinde düzenleme yapmış; özellikle Han Çinlilerinin yaşadığı Çin'in daha gelişmiş ekonomiye sahip olan bölgelerinde nüfus politikası gevşetilmiştir. Han Çinlisi nüfusunu yükseltmek ve nüfusun yaşlanma problemini çözmek için 2016'da Çin Devlet Konseyi Ulusal Nüfus Geliştirme Planı (2016-2030) yayımlanmış ve 2030'da Çin'in toplam nüfusunun yaklaşık 1,45 milyara ulaşması hedeflenmiştir (Baidu Baike, 2021; BBC News, 2018; Xinhua Net News, 2017).

Bu uygulama 1 Ocak 2016'dan itibaren Çin'in Tek Çocuk Politikasının kaldırılması anlamına gelmektedir. Çin Hükümeti Han Çinlilerinin nüfusunu arttırmak için bastırdığı posta pulunda, üç çocuklu mutlu bir domuz ailesinin resmini vererek Han Çinli aileleri üç çocuk sahibi olmaya özendirmeye çalışmaktadır (airmb.com, 2019). BBC tarafından yayınlanan bir habere göre Çin Hükümeti Sağlık Komisyonu 2018 yılının sonuna kadar Han Çinlisi ailelerin çocuk doğurmalarını engelleyen sınırlamaları kaldırmayı planlamaktadır (BBC News, 2018). Çin Hükümeti Han Çinlilerini doğum konusunda teşvik etmekte ve o bölgelerde doğurganlık oranını arttırmak için çaba göstermektedir.

Resim 3: Han Çinlileri üç çocuk yapmaya teşvik eden posta pulu, 2019

Ancak Çin yönetimi Doğu Türkistan'da yukarıda bahsedilen uygulamaların tam tersini uygulamaktadır. Doğu Türkistanlı kadınlar kısırlaştırılmakta ve kota dışı çocuk yapma suçundan dolayı hapse ya da kampa alınmaktadır. 1986 yılından bugüne kadar Doğu Türkistan'ın kırsal alanlarında üç, şehirlerde ise ikiden fazla çocuk sahibi olmak yasaklanmıştır. 2017'den itibaren ise tüm Doğu Türkistan'da tek çocuk sahibi olmaya yönelik propaganda ve baskılar arttırılmıştır. Çin'den sızdırılan "Karakaş Listesi" adı verilen gizli evraktaki verilere göre Doğu Türkistanlıların toplama kamplarına götürülmeleri için yeterli görülen 48 sebepten biri de çok çocuklu olmaktır (Ozoğlu, 2020; shahit.biz, 2021; Shepherd & Pitel, 2020; Yılmaz, 2020b; Zenz, 2020d). Ancak Çin Halk Cumhuriyeti Nüfus ve Doğum Planlaması Yasası'nın (中华人民共和国人口与计划生育法) 43. ve 44. maddelerine göre çok çocuk sahibi olanlara idari para cezası haricinde herhangi bir ceza verilmemektedir (People's Net, 2015). Hem toplama kamplarının hem de üçten fazla çocuk sahibi olan ebeveynlerin hapishanelere ya da toplama kamplarına alınarak cezalandırılmasının Çin yasalarına göre hiçbir dayanağı bulunmamaktadır.

Nüfus planlama ve kısırlaştırma politikaları yüzünden Doğu Türkistanlı kadınlar fiziksel ve ruhsal travma yaşarken milyonlarca bebek anne karnından alınmıştır. Yüz binlerce kadın bir daha çocuk doğuramayacak duruma getirilmiştir. 2016 senesinde Urumçi'de ikamet etmekteyken nüfus kütüklerinin bulunduğu adrese zorla gönderilen kadınlar çok çocuklu olduğu için toplama kamplarına alınmıştır (Istiqlal TV, 2020b). Shahit.biz tarafından güncellenen verilere göre toplama kamplarına ya da hapishanelere atılanların tutuklanma sebeplerinden biri de Nüfus ve Aile Planlama Yasasını ihlal etmektir (shahit.biz, 2021). Sadece 1993 senesinde Doğu Türkistan'da nüfusu 200.000 civarında olan bir şehirdeki anne adaylarının 35 binden fazlasının doğum hakkı kısıtlanmıştır. Onlardan 10.708 kadın zorla kısırlaştırılmış ve 953 kadın kürtaja zorlanmıştır (Türköz, 1998). 18.000 nüfuslu diğer bir şehirde ise sadece 1.000 kadına çocuk doğurma hakkı verilmiştir. Üstelik birçok anne zorla kürtaj sırasında hayatını kaybetmiştir (Türköz, 1998).

Aşağıdaki grafiğe baktığımızda Çin Komünist Partisi Doğu Türkistan'ı işgal ettikten sonra, özellikle 1964'ten sonra Doğu Türkistan'daki doğurganlık oranının (mavi çizgi) ve doğal nüfus artış hızının (kırmızı çizgi) sürekli düşüşte olduğunu görebiliriz. Özellikle 2017 senesi toplama kampları kurulduktan sonra keskin bir düşüş söz konusudur (Li, 2021).

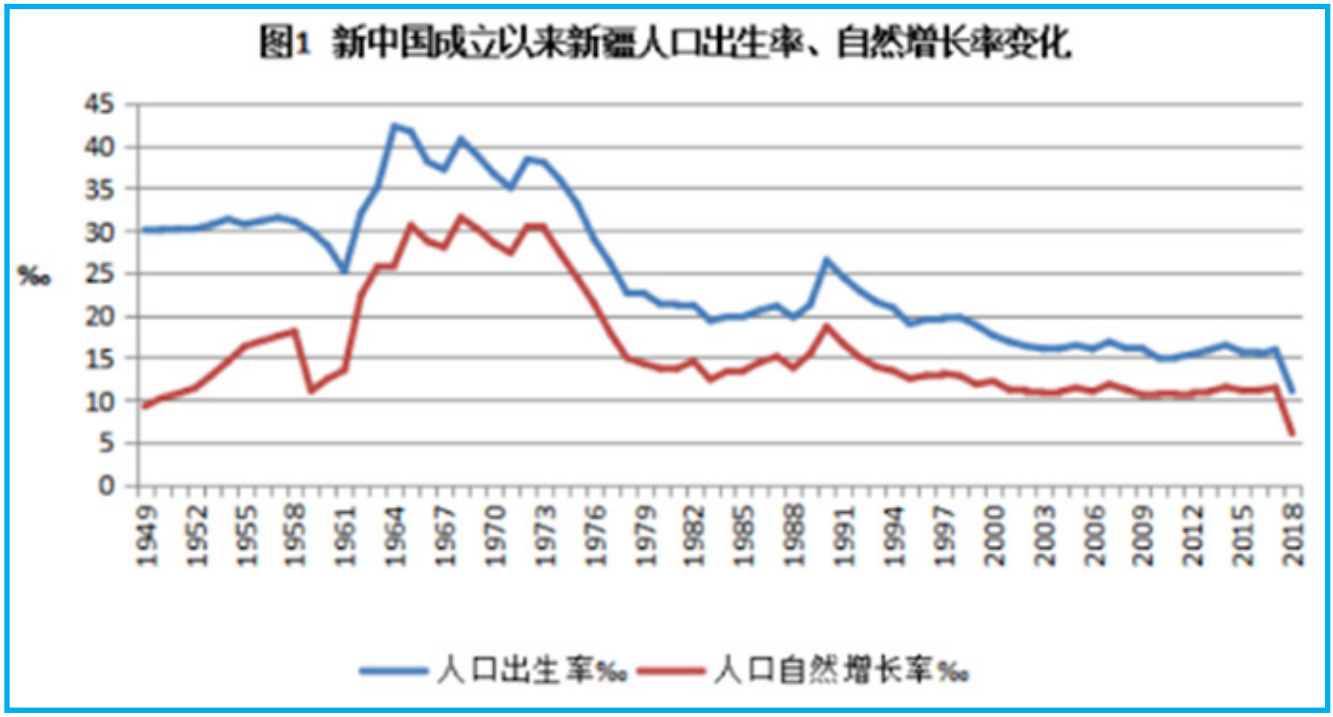

Şekil 2: Çin kaynaklarında 2018-1949 yılları arasında Doğu Türkistan'daki doğurganlık ve nüfus artışı

1.2. Zorla kürtaj

Zorla kürtaj anne karnında yaşayan bebeği öldürmek demektir. Kürtaj gebeliğin sonlandırılması, çocuk düşürme ve rahim tahliyesidir. Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre, Avrupa ülkelerinde kürtaj sıkı kurallara tabi tutulan bir uygulamadır (Cuddy & Aktan, 2018). Dünyada kürtajın tamamen yasak olduğu beş ülkenin beşinde de Katolikler çoğunluktadır: El Salvador, Nikaragua, Malta, Dominik Cumhuriyeti ve Vatikan (Çelik, 2018).

Çin'in Doğu Türkistan'da uyguladığı doğum kontrolü siyaseti nedeniyle milyonlarca kürtaj yapılmıştır. Sadece 1990-1991 yılları arasında Hotan vilayetinde yaşayıp kürtaj uygulanan hamile kadınların sayısı 7.100'dür (Türköz, 1998).

Kadının rızası olmadan zorla kürtaj yapmak, kasten öldürme niteliği taşıyan bir eylemdir. Bu eylem anne karnında yaşayan bir insanın dünyaya gelme ve yaşama haklarını tamamen ortadan kaldırmaktır. Doğu Türkistanlı kadınlar "kota dışı" hamile kaldıklarında zorla kürtaja maruz kalmakta ve kürtaj sonrası zorla kısırlaştırılırken (Aktan, 2020; CNN, 2020; Istiqlal TV, 2020d; The Associated Press, 2020b, 2020a; Zenz, 2020c) ayrıca "yasa dışı" dünyaya gelen bebekler ise öldürülmektedir (Istiqlal TV, 2020b; Mazlumder Dış İlişkiler Komitesi, 2010b; RFA, 2013; Türköz, 1998). Yedi aylık hamile olan bir kadın dâhil zorla kürtaja maruz kalan dört Uygur kadının tanıklıklarına göre; kürtaj sonrasında bebeklerden nefes alanlar dahi doktorlar tarafından iğneyle öldürülmüştür (RFA, 2013). Abisinin bir Han Çinlisi tarafından öldürüldüğünü söyleyen Zumret Davut, abisinin ölümünden sonra yengesine zorla kürtaj yapıldığını ifade etmiştir. ÇKP yönetiminin dayattığı iki çocuk arasındaki "üç yaş fark" kuralına uymadığı için dokuz ay dört

günlük hamile kadının (Zümret Davut'un yengesi) karnındaki bebek öldürülmüştür (Istiqlal TV, 2020b).

Çin'in Doğu Türkistanlılara yönelik uyguladığı zorunlu doğum kontrol işlemine katılan bir doktor, Doğu Türkistan'da çalıştığı 20 yıl süre içinde Çin Hükümetinin emriyle en az 600 kadına kürtaj yaptığını aktarmaktadır (Erim, 2020).

2015 senesi Hotan'dan Türkiye'ye gelen Zehra, üçüncü çocuğuna hamile olan bir yakınının karnındaki dokuz aylık bebeğine Çin yetkilileri tarafından kürtaj yapıldığını, bebek ve annenin öldüğünü söylemiştir (Milliyet, 2015). Çin'in Uygurların nüfusunu azaltmak amacıyla Doğu Türkistanlılara yönelik doğum kontrolü ve kısırlaştırma politikasının toplu olarak uygulandığı Dr. Zenz'in raporunda da tespit edilmiştir (Zenz, 2020c).

库木艾日克社区季度查环登记表

序号	男方姓名	女方姓名	身份证号	采取措施时间	孩子数	第一季度		第二季度		第三季度		第四季度	
						检查时间	结果	检查时间	结果	检查时间	结果	检查时间	结果
1	热合曼·吐	帕提古丽·买	652923199109******	2/16/16	2								
2	塔依尔·阿	再那复古丽	652923198803******	1/10/15	2								
3	买买提·依	帕提姑力·买	652923197301******	5/7/12	4								
4	艾孜则·阿	热伊莱姆·艾	652925199507******	2/18/15	1								
5	玉山江·库	努尔曼古丽	652926199301******	5/10/15	1								
6	斯迪克江·买	吐尔孙阿依	652923198908******	8/5/15	2								
7	热合曼·依	阿娜古丽·吐	652923199204******	12/28/10	2								
8	热合曼·阿	买尔哈巴·吐	652923199001******	1/11/14	1								
9	阿布来提·买	肉克亚木·吐	652923199003******	5/25/13	1								
10	玉苏甫·艾	玛依热·买买	652923198604******	6/5/13	2								
11	吐尔共·吐	买艳木·木扎	652923198508******	8/4/15	2								
12	阿布力米提	帕提古力·依	652923199111******	2/10/15	2								
13	木合塔尔·买	依米达木·艾	652923198803******	2/15/10	3								
14	喀合曼·阿米	祖力皮亚·吐	652923198711******	2/25/13	2								
15	吐尔地·阿	依然木·沙吾	652925198812******	8/11/15	2								
16	塔依尔·那曼	帕丽达木·艾	652923198402******	3/10/15	2								
17	亚库普·加帕	萨拉买特·艾	654125198407******	3/19/14	2								
18	阿里木·那	胡尔西旦·吐	652923198507******	3/20/15	2								

Şekil 3: Kum Arık Muhtarlığında kadınların hamilelik durumunun periyodik olarak kontrol edildiği liste (Zenz, 2020c)

Yukarıdaki tabloda gösterildiği gibi Doğu Türkistanlı kadınların hamile olup olmadıkları devamlı olarak gözetim altında tutulmaktadır. Listede kadınların adı soyadı, kimlik numarası, çocuk sayısı, kontrole geldiği tarih ve test sonuçları yer almaktadır. Eğer test sonucunda kadının kota dışı hamile olduğu ortaya çıkarsa zorla kürtaj yapılmakta ve kısırlaştırma ameliyatına tabi tutulmaktadır.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Raile Kaşgarlı, 1960 doğumlu Aksu Şehrine bağlı Yenibazar mahallesinde ikamet eden halası Aycamal Samet'in, 1990 yılında üçüncü çocuğuna hamile kaldığı sırada Mahalle Nüfus Planlama Ofisi'nin kürtaj için sürekli baskı yaptığını; halasının hastaneden kürtaj için sağlığı elvermez raporu alarak kurtulduğunu aktarır. Ancak 1994 senesinde dördüncü çocuğuna hamile kaldığında, uzun süre saklanabilse de doğuma birkaç gün kala fark edilerek çocuğun zorla kürtajla alındığını ve bebeğin ölüsünün dahi verilmediğini anlatmaktadır.

Toplama kamplarından kurtulan Doğu Türkistanlı şahitlerin tanıklıklarına göre ülkedeki kadınlar zorla kısırlaştırmaya ve kürtaja maruz kalmakta, kamplarda kadınlar adı bilinmeyen ilaçları kullanmaya zorlanmaktadır (Bitter Winter, 2019; Biz10 TV, 2019; Doğu Türkistan TV, 2019; Istiqlal TV, 2020b). Kota dışı hamilelikler zorla kürtajla sonlandırıldığı için sadece çocuğunu doğurabilmek ve bebeğinin yaşam hakkını korumak için yurt dışına kaçan çok sayıda Uygur aile bulunmaktadır (euronews, 2019b).

Araştırma sonuçları şunu gösteriyor ki; Çin'in Doğu Türkistan'daki bu insanlık dışı uygulamalarının nedeni bölgedeki Türk nüfusunu kontrol etmek ve yok etmektir (Mazlumder Dış İlişkiler Komitesi, 2010a; RFA, 2013; Türköz, 1998; Zenz, 2020c).

1.3. Kısırlaştırma

Doğu Türkistan'da kısırlaştırma, 1986 yılında yürürlüğe konan Doğum Planlama Yasası adı altında kürtajla paralel olarak uygulanmaya başlamıştır. Özellikle 1990 senesinden sonra yasa denetimi Doğu Türkistan'ın tamamında iyice hissedilmeye başlanmıştır. 12 Eylül 1992 tarihinde Xinjiang Hükümeti tarafından yayımlanan habere göre 1991 yılında sadece Hotan'ın Karakaş ilçesinde 18.700 Uygur kadın ameliyat sonucu çocuk doğurma yeteneğini kaybetmiştir. Kısırlaşma sadece kadınlara değil erkeklere de uygulanmıştır (Türköz, 1998).

20 Mayıs 1976 tarihinde Doğu Türkistan'ın Aksu iline bağlı Uçturfan nahiyesinde doğan Patigül Osman ile yaptığımız mülakatta, kendisinin 2004 yılında dördüncü çocuğuna hamile kaldığında doğumu gerçekleştirebilmek için beş ay boyunca evinden dışarı çıkmadığını belirtmiştir. Patigül Osman, Nüfus Planlama Ofisi çalışanlarının sürekli olarak polislerle birlikte evleri gezip kadınların hamile olup olmadığını kontrol ettiklerini, kota dışı hamile olduğu tespit edilenlere iğne yapılarak hamileliklerinin sonlandırıldığını, canlı doğan bebeklerin de başına vurulan iğneler sonucu öldürüldüğünü, bu sebeple köyünden uzak bir bölgede saklanarak çocuğunu ölümden kurtardığını ancak doğum sırasında doktorların kendisinin rızası olmadan tüp bağlama ameliyatı yaparak gebe kalmasını önlemeye çalıştıklarını anlatmaktadır.

2016 yılının sonundan itibaren Doğu Türkistan'da uygulanan soykırım politikaları ile kürtaj ve kısırlaştırma daha sert bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Kota dışı çocuk sahibi olan kadınlar için uzun vadeli doğum önlemleri alınmış ve kadınların, Rahim İçi Araç (RİA) ile çocuk sahibi olmaları engellenmiştir. Fazla çocuk sahibi olanlar büyük miktarlarda para cezasına çarptırılmış ve cezayı ödeyemeyenler çocuklarından uzak toplama kamplarına gönderilmiştir (Istiqlal TV, 2020b; Ozoğlu, 2020; RFE, 2020; The Associated Press, 2020a; Zenz, 2020c).

Çin'in kısırlaştırma politikasının kurbanı olan Zumret Davut, 2016'dan sonra bu politikanın tüm Doğu Türkistan'da uygulandığını ifade etmektedir. Normal tıbbi uygulamalarda kadınlara uygulanan kontrol halkaları en fazla beş yıl sonra çıkartılıp bir süre dinlendikten sonra tekrar uygulanabilir. Ancak Çin Hükümeti, Uygur kadınlara takılan doğum kontrol halkalarının beş yılın sonunda çıkartılmasına izin vermemiştir. 2016 yılı itibarıyla Çin Hükümeti, Doğu Türkistan'daki hastanelerde Uygur kadınlara uygulanan gebeliği önleme halkasının çıkartılmasını yasaklamış; halkaların çıkartılabilmesi için beş kamu kurumunun mührü olan bir belge getirilmesi şartı koşulmuştur (Istiqlal TV, 2020d).
Çin genelinde RİA uygulamasının yaygınlığı düşük olmasına rağmen durum Doğu Türkistan için tamamen farklıdır. Araştırmalara göre Doğu Türkistanlı kadınlara 2014 senesinde 200.000'den fazla RİA uygulanırken 2018'e gelindiğinde bu sayı 330.000'e kadar çıkmıştır (Zenz, 2020c). 2018 yılında bölgedeki her 100.000 kadından binine RİA uygulanmıştır ve bu Çin'de uygulanan toplam sayının %80'ini oluşturmaktadır. Doğu Türkistan'da kısırlaştırma oranı 2016'dan 2018'e kadar yedi kat artmış, ancak Çin genelinde bu oranlar düşmüştür. 2019 senesi Hotan'da tüm evli genç kadınların %34'ünün kısırlaştırılması için hükümetin özel bütçe tahsis ettiği bilinmektedir (Aktan, 2020;

The Associated Press, 2020a; Watson vd., 2020; Zenz, 2020c).

2013 senesinden sonra Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye gelmiş olan 300 Uygur kadın test edildiğinde %27'sinin kısırlaştırılmış olduğu ortaya çıkmıştır (Aktan, 2020).

Aşağıdaki fotoğraf, toplama kampı şahidi Zumret Davut'un üçüncü çocuğu için çarptırıldığı para cezasına dair belgedir. Eşi Pakistan vatandaşı olmasına rağmen Zumret Davut'un üç çocuk sahibi olması, onun hem para cezası ödemesi hem de zorla kısırlaştırılması için yeterli görülmüştür (CNN, 2020; Istiqlal TV, 2020d; Watson vd., 2020).

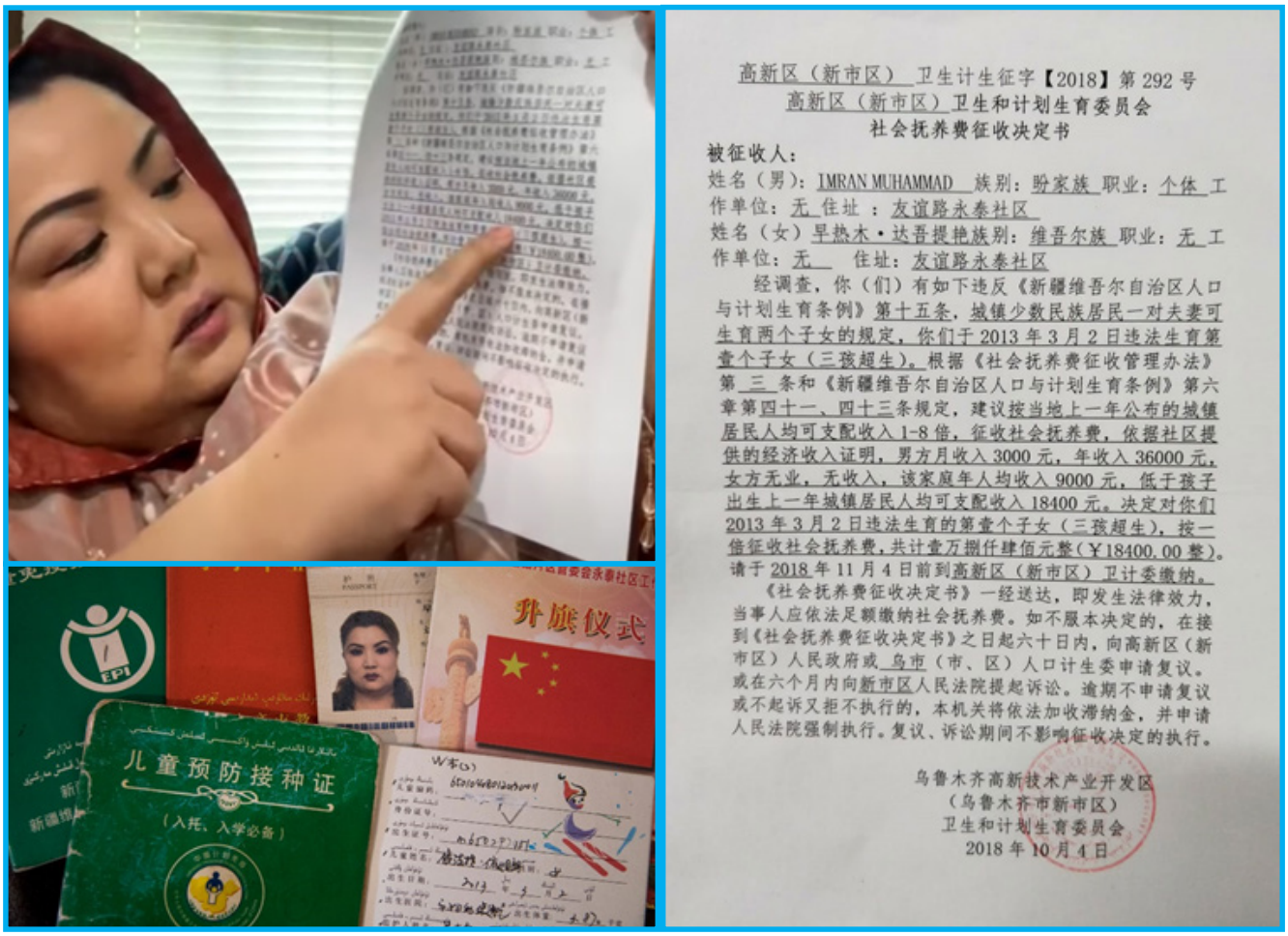

Resim 4: Zumret Davut'un üçüncü çocuğu için 18.400 Yuan para cezası ödediğine dair belge

Zumret Davut yaşadığı kasabada yaklaşık 200 kadının çok çocuklu olduğu için para cezasına çarptırıldığını, ceza miktarının doğum yaptığı yıla göre farklılık gösterdiğini, hatta 77.000 Yuan ödeyenlerin de bulunduğunu ifade etmiştir. Çin Hükümeti, yine aynı bölgedeki yüzlerce kadının kısırlaştırma ameliyatı yaptırmasının zorunlu ve ameliyatın ücretsiz olduğunu açıklamıştır (Istiqlal TV, 2020d).

Resim 5'te Doğu Türkistanlı Kazak Türkü Gülnar Omirzakh'ın üçüncü çocuğunu doğurduğu için ödediği para cezasının makbuzudur. Gülnar Omirzakh'a para cezası verilirken aynı zamanda son gebeliğinin ardından zorla RİA uygulaması yapılmıştır (The Associated Press, 2020b, 2020a; Zenz, 2020c).

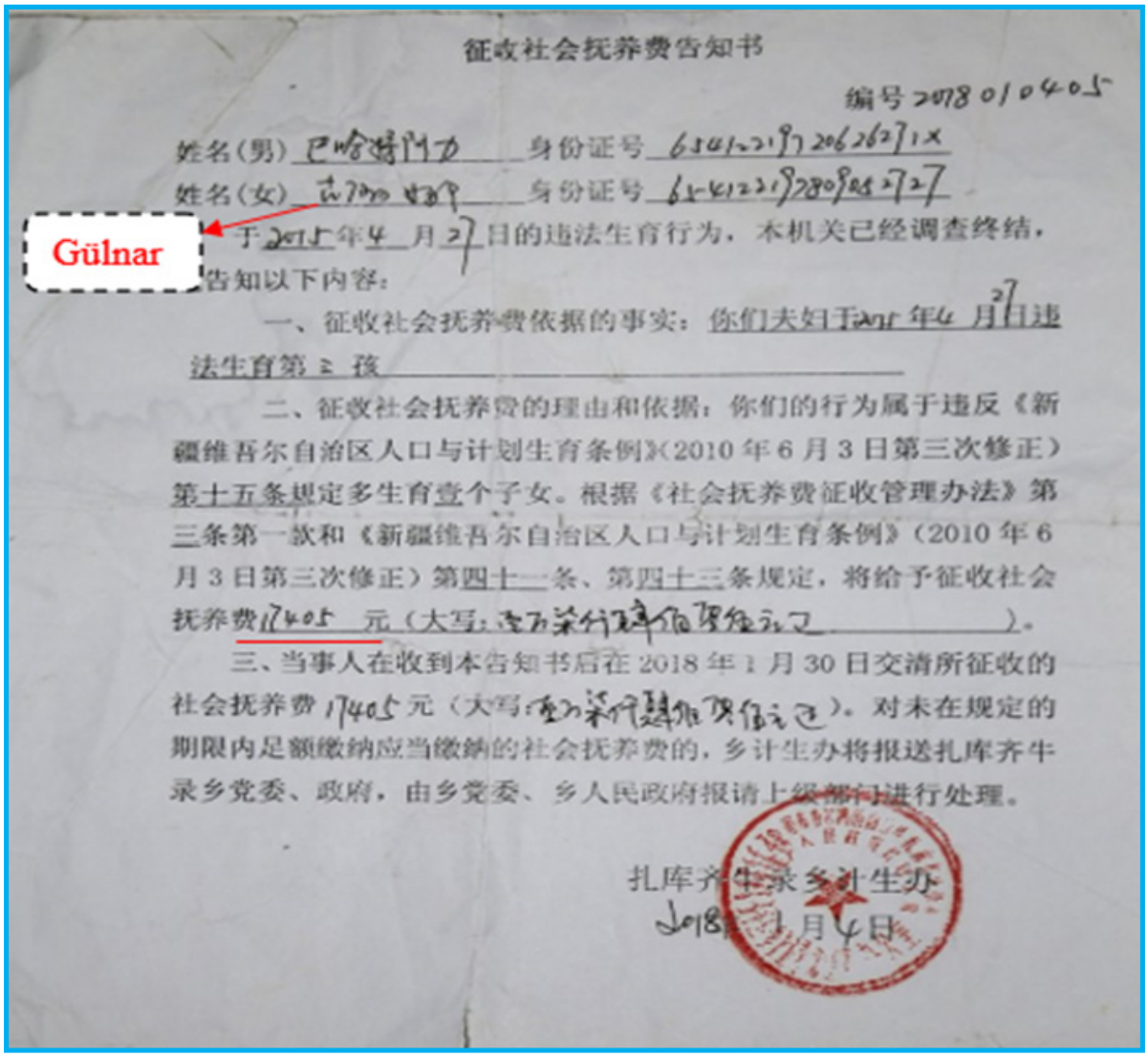

Resim 5: Üçüncü çocuğunu dünyaya getiren Gülnar Omirzakh'ın ödediği 17.405 Yuan para cezasının makbuzu

Toplama kamplarında kadınlara uygulanan işkenceler arasında kadınların kısırlaştırılması da yer almaktadır. Toplama kampı şahitleri burada tutulan kadınlara ismi ve içeriği gizli tutulan ilaçların verildiğini, iğnelerin uygulandığını, küçük kızların bile adetlerinin durdurulduğunu belirtmektedir. Kamplardan kurtulabilen kadınlar doğum haklarının ellerinden alındığına tanıklık etmektedir.

7 Ocak 2021 tarihinde ABD'deki Çin Büyükelçiliği'nin resmi Twitter hesabından yapılan paylaşımda Uygur kadınların zorla kısırlaştırılarak "özgürleştirildiği" ve artık "bebek yapma makinesi" olmaktan kurtarıldıkları ifade edilmiş ve Doğu Türkistanlı kadınlara uygulanan kısırlaştırma politikası itiraf edilmiştir.

Resim 6: ABD'deki Çin Büyükelçiliği'nin Doğu Türkistanlı kadınlarla ilgili attığı Tweet

2. "İkiz Akraba" Projesi ve Özel Yaşamın İhlali

2016 yılında ÇKP'nin Tibet Bölge Sekreterliğini yürüten Chen Quanguo, ÇKP Xinjiang Uygur Özerk Bölge Sekreterliğine atanmış ve hemen ardından Doğu Türkistan'da "ikiz aile projesini" ya da bir diğer adıyla "akraba olma projesini" başlatacağını açıklamıştır. Bu projeyle Han Çinlisi devlet memurlarının Uygur Türklerinin evlerinde konaklaması, böylece bir suni akrabalık oluşturulması amaçlanmıştır. Projeye karşı çıkmak ve Han Çinlilerle akraba olmayı reddetmek devlete karşı çıkmak suçuyla eş değer kabul edilmektedir. Dolayısıyla proje, rıza gözetmeksizin cebir uygulanarak yürürlüğe konmuştur. Doğu Türkistanlı ailelerin evlerine Han Çinlilerinin yerleştirilmesindeki amaç; Uygur Türklerinin günlük yaşamlarını gözetlemek ve kontrol altında tutmak, aynı zamanda "istenmeyen" insanları tespit etmek ve onların günlük yaşamlarından düşüncelerine kadar her şeyi not altına almaktı. 2017 senesinden itibaren evlere yerleşen Han Çinli memurların kayıtlarına dayanılarak "istenmeyen, eğitilmesi gereken" ve çoğunluğu erkeklerden oluşan milyonlarca Doğu Türkistanlı toplama kamplarına götürülmüştür. Kocaları toplama kampına götürülen kadınlar, Çin Hükümeti tarafından belirlenen Han Çinlilerini ve Çin devlet memurlarını evlerinde misafir etmeye ve onlarla "akraba" olmaya devam etmek zorunda bırakılmıştır. Üstelik Doğu Türkistanlıların bu politikaya karşı çıkması ve iyi ev sahipliği yapmaması onların toplama kamplarına götürülmesine sebep olmaktaydı (Greer, 2018). Çin'in "İkiz Akraba" politikası evlere yerleşen Han Çinlilerinin Uygurların yataklarında yatmasına ve yemeklerini yemesine izin vermek şartıyla devam etmektedir (Byler, 2018a; Greer, 2018; Yılmaz, 2020).

Çin'in yayınladığı belgelere göre 2017 ve 2018 senelerinde Doğu Türkistanlıların evlerine yerleştirilen Han Çinlilerin sayısı bir milyonu aşmış durumdadır. Eşleri toplama kamplarına götürülen ya da hapishanelere mahkûm edilen kadınlar yatağını Han Çinlileriyle paylaşmak zorunda kalmaktadır (Bag, 2019; Chiara, 2018).

Çin Hükümeti bu uygulamalarla sadece Doğu Türkistanlıları kontrol altına almamakta aynı zamanda insanların dinî inancına ve milli kültürüne de saldırmaktadır. Bir diğer açıdan bakıldığında da bu durum Çin'in Doğu Türkistanlıları Çinlileştirme politikasının da bir parçasını oluşturmaktadır (Atayurt, 2021; Türkistan TV, 2021).

Çin'in bu politikasının sonucunda eşi toplama kamplarında olan Doğu Türkistanlı kadınlar gebe kalmaktadır. Toplama kampı şahidi Zumret Davut'un anlattıklarına göre Xinjiang Tıp Üniversitesi Hastanesinde çalışan bir kadın hastalıkları profesörü, Kaşgar'a göreve gönderildiğini ve orada çalıştığı 4 ay boyunca Uygur kadınların çocuklarını düşürmekle meşgul olduğunu itiraf etmiştir. Eşleri toplama kamplarında veya cezaevinde olan kadınlar bunu "ikiz akrabalarının" yaptıklarını söylemektedir (Istiqlal TV, 2020c).

Resim 7: "İkiz Akraba" projesiyle Doğu Türkistanlı Uygur ailelerin evlerine yerleştirilen Han Çinlisi erkekler

3. Uygur Kızların Han Çinlileriyle Zorla Evlendirilmesi

Evlilik kişinin kendi anne ve babası dâhil hiç kimsenin zorlaması olmadan, tamamen kendi rızası ve özgür iradesi ile gerçekleştirebileceği temel bir haktır. Zorla evlendirme, Çin'in kendi yasalarına da aykırı bir davranıştır. Çin Halk Cumhuriyeti Medeni Kanunu Evlilik Hukuku'nun 5. ve 6. Maddelerinde; evliliğin her iki tarafın rızasıyla mümkün olabileceği ve hiç kimsenin evliliğe zorlanamayacağı açıkça belirtilmektedir (The State Council of China, 2005). Ancak Doğu Türkistanlı Uygur Türk'ü kızlar Han Çinlileriyle zorla evlendirilmektedirler (Bag, 2019; Muhafız, 2018).

27 Şubat 1931'de Doğu Türkistan'ın Kumul vilayetinin doğu kesimindeki küçük bir kasabada Doğu Türkistanlı bir kızla zorla evlenmek isteyen bir Han Çinlisine karşı ayaklanma olmuş ve bu ayaklanma sonucunda tüm Doğu Türkistan'da Han Çinlilere karşı büyük bir isyan başlatılmıştır. Bu isyan sonucu 12 Kasım 1933'te Doğu Türkistan'da bağımsız cumhuriyet ilan edilmiştir.

1949-1961 yılları arasında çoğunlukla erkeklerden oluşan yaklaşık 1.877.200 Han Çinlisi, Çin'den Doğu Türkistan'a çalışma bahanesiyle yerleştirilmiştir (Sina News, 2014). Çin'in 1990 yılındaki nüfus istatistiklerine göre Doğu Türkistan nüfusuna kayıtlı Han Çinlilerinin sayısı 1.405.653'tür ve Doğu Türkistan'daki farklı etnik gruplar arasında evlilik yapanların sayısı 38.398'dir. Bu sayı toplam evlilik oranının %1'ine denk gelmektedir (Rong, 2001). Çin kaynaklarında geçen bu evlilik oranları; Doğu Türkistan'daki Türk kökenliler ve Müslümanlar arasında gerçekleşen evlilikler olup Han Çinlileri ile evlilik toplum nezdinde kabul edilemez bir davranış olarak nitelendirilmektedir. 2000-2010 yılları arasında Doğu Türkistan, Çin genelinde Han Çinlileri ile evlilik oranının en düşük olduğu bölge olarak kaydedilmiştir (Guanchazhe, 2018). 2000 yılındaki 5. nüfus sayımı verilerine göre ÇKP yönetimi altındaki 56 etnik grup arasında Uygur Türklerinin diğer etnik gruplarla evliliği %1,05 oranındadır ve bu orana göre Uygurlar 56. sırada yer almaktadır. Uygurlar'ın yoğun yaşadığı bölgelerde bu oran daha da düşüktür (Li, 2004).

Araştırmalar normal şartlarda Doğu Türkistan'ın güney bölgelerindeki Uygur-Çinli evlilik oranlarının çok düşük olduğunu ortaya koymaktadır (Li, 2012). 2003 senesi Kaşgar vilayetinin bir köyünde bulunan 345 hanenin sadece bir tanesinde Han Çinlisi ile evlilik yapılmıştır. 2005 senesi Aksu vilayeti Kuça ilçesindeki bir köyde 200 hane vardır ve bunlardan yalnızca 13'ü Han Çinlisi ikamet etmektedir. Ancak yine sadece bir Uygur Han Çinlisi ile evlilik akdi gerçekleştirmiştir. 2000 yılında Çin genelinde Han Çinlisi ile evlenen Doğu Türkistanlı sayısı 19.004'tür (Li, 2008).

表 2　中国56个民族的族际通婚率

族际通婚率	民族数量(个)	分民族的族际通婚率
70%以上	6	高山(86.96%)、鄂伦春(86.19%)、赫哲(84.13%)、俄罗斯(83.20%)、塔塔尔(76.20%)、锡伯(75.25%)
70~50%	6	鄂温克(67.92%)、达斡尔(56.08%)、京(54.28%)、乌孜别克(52.92%)、畲(52.40%)、仫佬(51.76%)
50~30%	9	独龙(46.06%)、满(43.86%)、仡佬(42.51%)、裕固(40.98%)、蒙古(41.02%)、珞巴(39.77%)、毛南(33.68%)、普米(32.83%)、土(31.56%)
30~20%	15	怒(29.90%)、阿昌(29.36%)、布朗(28.08%)、水(27.86%)、保安(27.82%)、瑶(26.46%)、白(25.72%)、侗(25.17%%)、土家(25.07%)、纳西族(23.96%)、苗(23.88%)、拉祜族(22.98%)、基诺(21.70%)、羌(21.43%)、布依(20.21%)
20~10%	13	彝(19.34%)、傣(18.95%)、门巴(17.42%)、德昂(15.69%)、景颇(15.55%)、壮(14.58%)、哈尼(14.25%)、撒拉(13.94%)、仫(13.92%)、黎(13.88%)、傈僳(13.77%)、回(13.28%)、东乡(10.84%)
10%以下	7	朝鲜(8.44%)、塔吉克(7.99%)、藏(7.71%)、柯尔克孜(5.15%)、哈萨克(2.21%)、汉(1.58%)、维吾尔(1.05%)

Şekil 4: Çin resmî verilerine göre 2004 senesi Çin'deki 56 etnik gurubun diğer etnik gruplarla evlilik oranını gösteren tablo

Tibet'teki Han Çinlileri ile Tibetliler arasında uygulanan evlilik politikasının ardından Çin Hükümeti kısa süre içerisinde Doğu Türkistan'da da Uygur-Çinli evliliğini teşvik etmeye ve destek politikalarını uygulamaya başlamıştır. 25 Ağustos 2014 tarihinde Çin Hükümeti yetkilileri Doğu Türkistan'ın Çerçen ilçesinde 'Han Çinlilerle Diğer Etnik Gruplar Arasındaki Evliliği Teşvik ve Destek Yönetmeliği' (关于鼓励民汉通婚家庭奖励办法) yayımlamıştır. Bu yönetmelik Han Çinlilerle kurulan evlilikler ve onlardan doğan çocukları için çok cömert içeriklere sahiptir. Buna göre Uygur-Çinli evliliği gerçekleştirenlerin en fazla beş yıl, yılda 10.000 Yuan ödül alabileceği, eğer işsiz ise istihdamının sağlanacağı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra iki tarafın ailesinden herkese her sene tedavi desteği için en fazla 20.000 Yuan sübvansiyon sağlanacağı, evlilikten doğan çocuklarının anaokulundan liseye kadar tüm okul masraflarının devlet tarafından karşılanacağı ve çocuklar üniversiteyi kazanırsa her sene 5.000 Yuan destek verileceği belirtilmiştir (Aximu, 2020; Erdem, 2019; Guanchazhe, 2018; Hualv Lvshi, 2021; Huang, 2014). 2018 senesi Çin kaynaklarında yayımlanan makalelerde Han Çinlilerle diğer etnik gruplar arasında gerçekleştirilen evliliklerin, ulusal bütünleşmenin sağlanmasında çok kritik ve önemli bir adım olarak nitelendirildiği belirtilirken, aynı zamanda evlilik oranlarının ulusal bütünleşmeyi gösteren kritik bir gösterge olduğu ifade edilmiştir (Guanchazhe, 2018).

Doğu Türkistanlı Müslüman kadınların Han Çinlileriyle evlendirilmesi zamanla Çin Hükümeti tarafından desteklenen ve teşvik edilen bir politika haline gelmiştir. Toplama kampları uygulamasından sonra ise bu politika devlet gücüyle görünmez bir baskı unsuruna dönüşmüştür. Uygur Türk'ü bir kız annesinin, babasının ya da kendisinin kararıyla Han Çinlilerle evlenmeyi kabul etmezse sorunlu zihniyete sahip olduğu düşünülerek toplama kamplarına alınmaktadır. Doğu Türkistan'da gerçekleşmekte olan zorla evlendirme politikalarını gizlemeye çalışan Çin Hükümeti sosyal medya platformlarında Uygur kızlarını Han Çinlileriyle evlenmeye teşvik etmekte ve ailelere baskı uygulamaktadır.

2020 senesi Çin'in sosyal medya platformu Douyin'de (抖音) Çin Hükümetinin Han Çinlisi erkeklerle evlendirmek için acilen 100 Uygur kıza ihtiyaç olduğunu ve evlenenlere para ödülü verileceğini ilan eden bir reklam videosu yayınlanmıştır (Pandya, 2020). Çin'in sosyal medya platformlarında yayınlanmakta olan Han Çinlilerinin Uygur kızlarıyla olan düğün fotoğrafları ve videolarının sayısı her geçen gün artmaktadır.

Resim 8: Han Çinlileriyle zorla evlendirilen Uygur Türk'ü kızlar

Doğu Türkistanlı kızlar evliliği kabul etmezlerse, aile üyelerinin toplama kamplarına götürüleceği tehdidiyle yüz yüze kalmaktadırlar (Bag, 2019). Yayınlanan düğün fotoğraf ve videolarında Han Çinlilerle evlenmek zorunda kalan Uygur kızlarının yüzlerindeki korku ve çaresizlik açıkça okunmaktadır. Toplama kampı şahidi Zumret Davut'un ifadelerine göre ÇKP'nin bu politikaları doğrultusunda hareket eden mahalle muhtarlıkları; aile üyeleri toplama kamplarına alınan Uygur kızlara, Han Çinlilerle evlenmeleri durumunda kamplardaki anne, baba ya da akrabalarının serbest bırakılmasına yardımcı olabileceklerini söylemektedir. Bu dayatmayı kabul eden Uygur kızlarının ailelerinin serbest bırakıldığı da ilgili kaynaklarda karşımıza çıkmaktadır (Istiqlal TV, 2020a). Zumret Davut, kendisi ile yaptığımız mülakatta Urumçi'de uzun yıllar komşusu olan muhafazakâr bir ailenin başına gelenleri şu şekilde aktardı: *"2013-2014 senelerinde Kaşgar'ın Merkit ilçesinden bizim mahalleye taşınan bir aile ile tanışmıştım. Onların üç erkek ve bir de kız çocukları vardı. Babanın adı Nurahmet, annenin adı Gülcemal'di. Urumçi'de açtıkları bakkal ile geçimini sağlayan kendi halinde bir aileydi. 2016 yılında Doğu Türkistan'ın güney illerinden Urumçi'ye gelen Uygurların geri dönmeleri kararlaştırıldı ve aile Urumçi'den Merkit'e gitmek zorunda kaldı. Merkit'e gittikleri ilk gün Nurahmet Bey gözaltına alınarak toplama kampına götürüldü; çünkü kendisi beş vakit namaz kılan dindar biriydi. Baba toplama kampına gittikten sonra ailenin en büyük çocuğu olan Aycamal bir fabrikada çalışmaya başladı. Henüz 18 yaşını yeni doldurmuştu. Çalıştığı fabrikada çalışan bir Han Çinli, Aycemal ile evlenmek istediğini annesine söyledi. Han Çinlinin evlilik teklifi Aycemal'in annesi tarafından reddedilince adam, aileyi aşırı düşüncelere sahip suçlamasıyla yerel karakola şikâyet etti ve polisler kızın annesine baskı kurmaya başladı. Anneye Nurahmet Bey'in 20 yıllık hapis cezasına çarptırıldığını, eğer kızını Han Çinliye vermezse onun da aynı şekilde 20 yıl hapis cezasına çarptırılacağını, diğer çocuklarının ise yetimhaneye alınacağını söylediler. Aycemal annesini korumak için Han Çinli adamla evlenmeyi kabul etmek zorunda kaldı."* Zumret Davut bütün bu hikâyeyi Aycemal'ın annesi Gülcemal'dan bizzat dinlemiştir.

4. Zorla Çalıştırma, Haşar (Angarya) ve Köle İşçilik

2000'li yılların ardından Çin Hükümeti, Doğu Türkistanlıları "fazla iş gücü" adı altında Çin'in iç bölgelerine taşımaya başladı. Bu "fazla iş gücü" politikasının hedef kitlesi evlenmemiş Uygur Türk'ü genç kızlardı. Bu politika son 20 yıldır durmadan devam etmektedir. Uygur Türk'ü genç kızların Çin'in iç kesimlerine götürüldükten sonra fuhşa zorlandıkları yetmezmiş gibi geri gelmek isteyenlere izin verilmemesi de çok büyük problemlerin ortaya çıkmasına sebep oldu. 2009 senesi Çin'in Dongguan Eyaleti Shaoguan ilçesindeki oyuncak fabrikasına götürülen Uygur Türk'ü işçilerin Han Çinli işçiler tarafından öldürülmesi sonucu Urumçi'de protesto olayları yaşandı. Bu protesto olayları Çin güvenlik güçleri tarafından kanlı bir şekilde bastırılarak katliama dönüştürüldü.

Resim 9 : 2018'de Çin'in Hubei Eyaletine gönderilen Uygur gençler

Haşar (Angarya) sistemi Doğu Türkistan'ın işgal yıllarından günümüze kadar devam ettirilen bir politikadır. Doğu Türkistan'ın köylerinde yaşayan ahali, yılın her mevsiminde olsa da özellikle bahar ve sonbahar mevsimlerinde kanal açma, ağaç dikme, yol yapma gibi belediyelerin üstlenmesi gereken ve artık iş makineleri ile rahatça yapılabilen işleri ilkel tarım aletleri ve yalnızca insan gücü kullanarak yapmak zorunda bırakılmaktadır. Angarya sistemindeki amaç

Doğu Türkistanlılar için boş zaman bırakmamak ve onları sürekli meşguliyet altına alarak sistemi sıradanlaştırmaktır.

Doğu Türkistanlıları zorla çalıştırma, 2017 senesinden sonraki toplama kampları ile köle işçilik sistemine çevrilmiştir. Bugün Uygurlar, Çin'in uzak bölgelerindeki fabrikalarda zor koşullarda ve gözetim altında, her türlü özgürlüklerinden mahrum bir şekilde çalıştırılmaktadır (Anhui Guoyuan Financial Holdings Group Co. Ltd, 2018; Hotan People's Republic, 2019; Xu vd., 2020). Bu sistemde özellikle kadınlar Çin'in hedefindedir. Kadınları aile bağlarından koparmak, rızası olmadan memleketinden ayırmak Doğu Türkistan'da yaşayan milyonlarca kadının kaderi haline gelmiştir.

Son yıllarda yapılan araştırmalara göre Çin Hükümeti, Doğu Türkistanlıları Çin'deki fabrikalara götürmekte ya da Doğu Türkistan'daki fabrikalarda ve tarlalarda düşük ücretle çalıştırmaktadır (Zenz, 2020b).. Doğu Türkistan'dan uzak, Çin fabrikalarında çalıştırılan Doğu Türkistanlı kadınlar ailelerinden, çocuklarından ayrı kalmakta; uzun saatler çalışmakta, çalışma saati bittikten sonra da Çince veya ÇKP'nin resmi ideoloji derslerine katılmak zorunda bırakılmaktadır (Anhui Guoyuan Financial Holdings Group Co. Ltd, 2018; Hotan People's Republic, 2019; People's Daily, 2018). Çin sosyal medya platformlarında Doğu Türkistanlı kadınların cinsel köleliğe zorlandıkları ve pazarlandıklarına dair videolar tespit edilmiştir.

ASPI tarafından yapılan araştırmada 2017-2019 yılları arasında Doğu Türkistan'daki toplama kamplarından Çin'e köle işçi olarak gönderilen 80 binden fazla kişi tespit edilmiştir (Xu vd., 2020). Özellikle 2020 senesi Covid-19 salgınından sonra Çin'de boşalan fabrikalardaki iş gücü eksikliğini doldurmak için Doğu Türkistan'dan çok sayıda insanın Çin'e zorla götürüldüğü sosyal medyadaki görüntülerden anlaşılmaktadır. Toplama kampları şahidi Kazak Türkü Tursinbek ve Gülzira, hiçbir ücret almadan çalıştırıldıklarını ifade etmişlerdir (BBC News, 2020).

Resim 10: Çin'in uzak bölgelerindeki fabrikalara gönderilen Doğu Türkistanlı gençler

2020 Aralık ayında araştırmacı Adrian Zenz, Çin kaynaklarına dayanarak Çin'in Doğu Türkistan'daki pamuk üretiminde Doğu Türkistanlıları zorla çalıştırdığını tespit etmiştir. Zenz raporunda 2018 senesinde toplam 570.000 kişinin Çin Hükümeti tarafından pamuk işçiliğine zorlandığını, üstelik bölgedeki pamuğun %70'inin elle toplandığını ortaya koymaktadır (Zenz, 2020b). Buna göre kocaları toplama kampına alınan kadınlar bu iş gücünün önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Tarlalardan ve çalışma alanlarından kadınların küçük yaştaki çocuklarını yanlarına alarak çalıştığını gösteren fotoğraflar sosyal medyada karşımıza çıkmaktadır.

Resim 11: Küçük yaştaki çocuğuyla çalışmak zorunda kalan bir Uygur anne

Çin'in sosyal medya platformlarında Doğu Türkistan'da tarla sahipleri olan Han Çinlileri tarafından yayınlanan videolarda elleriyle pamuk toplayan ve ceviz kıran Doğu Türkistanlı kadınlar yer almaktadır (Fabrika Sahibi, 2020; Tarla Sahibi, 2020).

Resim 12: Doğu Türkistan'da Han Çinlilerinin sahiplendiği tarla ve fabrikalarda çalıştırılan kadınlar

2020'de Çin sosyal medya platformlarında yayınlanan, Doğu Türkistan'daki Han Çinlilerine tahsis edilen fabrikalarda Han Çinliler tarafından çekilen videolara bakıldığında çalıştırılanların çoğunun kadın olduğu görülmektedir. Sadece küçük bir kasabadaki Han Çinlinin fabrikasında bile yüzlerce kadının çalıştırıldığı dikkat çekmektedir. Mesela Hotan Yeniavat'ın Gıcek Köyü Yoksulluğu Azaltma Fabrikasında 500'den fazla Uygur kadının çalıştığı Heyun (和云) haber bülteninde yayınlanmıştır. Bu fabrika sahiplerinin söylediklerine göre çalışanların çoğu Uygur kadınlardır. Bu işçi kadınların günde kaç saat çalıştığı ve ne kadar ücret aldıkları hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Resim 13: Aksu Hong Sheng Plastik Fabrikasında çalıştırılan Uygur kadınlar (Hongsheng Plastik Sanayı, 2020).

3 Mart 2021'de yayınlanan BBC haberinde Çin yetkililerinin Hotan'da Uygur kızları Çin fabrikalarına götürme çabası anlatılmıştır. 2017 yılında Çin'in Anhui eyaletinde çalıştırmak için "Anhui'da çalışmak ister misin?" sorusuna "Hayır!" diye cevap veren Uygur Türk'ü Zeynep'in hikayesi anlatılmıştır (BBC News, 2021c). Haberin devamında Çin'e gitmeye ikna etmek için Zeynep'e telkinler yapılmaktadır.

Doğu Türkistanlı Ayşe Yasın, 2010'larda Doğu Türkistanlı genç kızların Çin'in uzak bölgelerindeki Çin fabrikalarına zorla götürüldüğünü, kendi kızlarından endişe ettiğini ve onları korumak için Türkiye'ye geldiğini anlatmıştır (GZT, 2019).

Resim 14: Çin'in Uygur kızları Çin fabrikalarına götürme çabası

5. İnanç Özgürlüğü İhlalleri

Doğu Türkistanlı kadınların camiye girişi yıllar önce yasaklanmıştır. Kadınların kıyafetleri ve başörtüsü takmaları da ÇKP yönetiminin en çok müdahalede bulunduğu konulardan biridir. 2011 senesinden itibaren Çin yönetimi Doğu Türkistan'da "Xinjiang Kadınlarının Güzellik Kuruluşu" adı altında bir politika başlatmış; kadınların kısa etek ve şık elbiseler giymeleri, süslenerek sokağa çıkmaları gibi hususları ön plana çıkarmıştır (Li, 2021). Bu politika özellikle Doğu Türkistan'ın güney illerinde sıkı bir şekilde takip edilmiştir. Bu politika çerçevesinde kadınların tesettürünün yasaklanacağı duyurulmuş ve Çin güvenlik güçleri hanelere kadar girerek kadınların giysileri üzerindeki baskılarını arttırmıştır.

2014 senesi Ramazan ayının son gününde Kaşgar vilayetine bağlı Yarkent ilçesinin İlişku kasabasında, kadınların ibadet yaptıkları ev basılarak hukuksuz bir şekilde göz altına alınmaları sonucu kasaba halkı Çin güvenlik güçlerine direnmiş ve çok sayıda köylü öldürülmüştür. Tanıklar yaklaşık 1.000 insanın ağır silahlarla öldürüldüğünü ve en az iki köyün haritadan silindiği ifade edilmiştir (Ekrem, 2016). 2013 senesinden sonra Çin medyalarının "şiddet olayları" diye öne sürdüğü birçok olayın fitilini, Çin güvenlik güçlerinin evlere baskın yaparak kadınların kıyafetlerini kontrol altına alma çabası ateşlemiştir. 2017'den sonra ise Doğu Türkistan'da tüm ibadetler yasaklanırken eskiden başörtüsü takan ve tesettürlü olan kadınlar hapse ya da toplama kamplarına alınmıştır.

Resim 15: Doğu Türkistanlı bir Uygur Türk'ü kızın evinin Çin yetkilileri tarafından aranması ve dinî kitaplar bulunduğu için suçlanması

Çin 2014 senesinden itibaren Doğu Türkistanlı kadınların peçe takmasını yasaklamıştır (BBC News, 2014). Aşağıdaki görsellerde Çin'in Doğu Türkistanlıların dinî kıyafetleri giymelerini yasaklaması ve açık giyinmeye teşvik etmesini ifade eden duyurular ve afişler yer almaktadır. Doğu Türkistan'ın şehir ve kırsal alanlarında sokaklara asılan afişlerle saçları açık gezmenin medenilik ve güzellik olduğu, başörtüsü takmanın ise gericilik ve yobazlık olduğu propagandası yapıldığı açıkça görülmektedir.

Türkçe çeviri:

DUYURU: Peçeli, sakal bırakan ve tesettürlü insanların kamu alanlarına ve yerleşim bölgelerine girmesi yasaktır.

Kaşgar'da bulunan panoda şöyle yazılmıştır:

Aşırı dinî sembol içeren giysiler

Dergide basılan makalenin başlığı.
Türkçe çeviri:

Tesettür giymek kötü bir gelenektir.

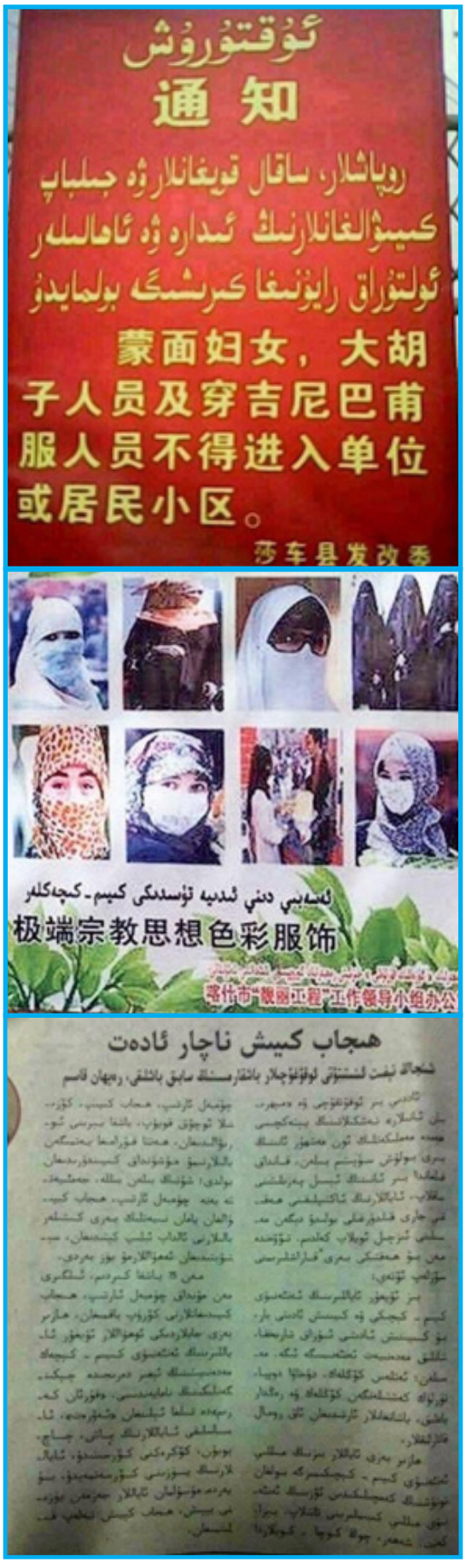

Resim 16: Çin'in Doğu Türkistanlıların dinî kıyafetlerini yasakladığını ve onları açık giyinmeye teşvik ettiğini gösteren duyuru ve afişler

Aşağıdaki görsel 2013 yılında Çin'in Doğu Türkistan'daki peçeli kadınların tüm kişisel bilgilerini kayıt altına aldığını gösteren formdur. Formun başlığı "Bulaksu Kasabası 10. Köy'deki Peçeli Kadınların Genel Durumu" şeklindedir. Formda kadınların adı, soyadı, yaşı, eğitim durumu, adresi gibi genel bilgileri; ne zamandan beri peçeli olduğu ve peçe takmasının nedeni; ne zaman, nerede ve kimden dinî eğitim aldığı; eşinin kişisel bilgileri vb. yer almaktadır.

بۇلاقسۇ يىزا 10 ـ كەنىتتىكى «روپاش» ئاياللارنىڭ ئاساسى ئەھۋالى

布拉克苏乡 10 村 "戴面纱" 妇女基本情况

ئىسمى ـ ئاتىسى 姓名	مىھرىبان بولۋاس	جىنسى 性别	ئايال	
مىللىتى 族别	ئۇيغۇر	تۇغۇلغان ۋاقتى 出生年月	1985.05.25	
بۇرنى 辖世	بۇلاقسۇ يىزا	نوپۇسى 人口	5	
مەدىنىيەت سەۋىيىسى 文化程度	تولۇقسىز	دىنى بىلىمى 宗教知识	يوق	
كىملىك نۇمۇرى 身份证号码	653121198505250943	ئائىلە ئادرىسى 家庭地址	بۇلاقسۇ يىزا 10 ـ كەنىت 1 ـ مەھەللە	
قاچان، قەيەردە، كىمدىن دىنى بىلىم ئالغان 何时何地向谁爱过宗教知识		دىنى بىلىم ئالغان ۋاقتى 谁爱过宗教知识时间		
روپاش بولۇۋالغان ۋاقتى 时间	2010	نىمە سەۋەپتىن روپاش بولغان 原因	ئىرىنىڭ تەسىرى	
باشقا ئالاھىدە ئىجتىمائى مۇناسىۋىتى (ئاتا ـ ئانىسى، بىر تۇققان دوستلىرى) 其他社会关系（父母、亲戚、朋友）		يۇسۇپ يۇسىيۇن، پاشا نوختى، ئوسمان يۇسۇپ، ئەمەت ئابدىراخمان، نۇفىز يۇسىيۇن		
جۇرىسىنىڭ ئىسمى 配偶姓名	قۇربان يۇسۇپ	يىشى 年龄	30	جىنسى 性别 / ئەر
مىللىتى 族别	ئۇيغۇر	كەسپى 职业	دىھقان	تۇغۇلغان جاپى 出身地 / بۇلاقسۇ
مەدىنىيەت سەۋىيىسى 文化程度	تولۇقسىز	كىملىك نۇمۇرى 身份证号码	653121198204190936	
تۇرۇشلۇق جاپى 所在地址	بۇلاقسۇ يىزا 10 ـ كەنىت 1 ـ مەھەللە	[illegible]	يوق	
يولدىشىنىڭ قانۇن بويىنچە بىر تەرەپ قىلىنغانلىق ئەھۋالى توغرىسىدىكى خاتىرىسى 配偶依法分理记表	يوق			
نۇقتىلىق نوپۇس دائىرىسىگە كىرگۈزۈش ئەھۋالى 重点人口情况	يوق			

填表时间：2013 年 4 月 3 日　　填表人：

Resim 17: Bulaksu Kasabası 10. Köy'deki Peçeli (Çarşaflı) kadınların genel durum tespit formu

Çin'den sızdırılan Karakaş Listesi adlı gizli belgede, toplama kampına alınan 600 kişinin kişisel bilgileri ve kamplara alınma nedenleri yer almaktadır. Bu listeye göre sadece peçe taktığı için toplama kampına alınan çok sayıda kadın bulunmaktadır. Örneğin Karakaş ilçesi, Şatlik Mahallesi 2. grup, numara 26 adresinde yaşayan 653222198007120267 kimlik numaralı Buayşehan Mömin, sadece peçe taktığı gerekçesiyle muhtarlık tarafından 2 numaralı toplama kampına kapatılmıştır. Kayıtlarda muhtarlık çalışanlarının Buayşehan Mömin'in evini ziyaret ettiği ve onun namaz kılmayı bildiği, "dört işi" yaptığı[1], bayramlarda ve evinde günlük vakit namazlarını kıldığı, babası Mömin Nasir'in ona ibadet etmeyi öğrettiğini tespit ettikleri yer almaktadır.

Bunların dışında kılık kıyafet seçmek ve istediğini giymek de en temel insan haklarından biri olmasına rağmen Doğu Türkistanlı Müslüman kadınlar bu haklarını özgürce kullanamamaktadırlar. Kadınların dinî inançlarının gerektirdiği kıyafetler giymeleri yasaklanmakla kalınmamış, uzunluğu belin altında olan giysiler giymelerine de izin verilmemiştir. Bel altında kıyafetler giyen kadınlar sokaklarda durdurularak kıyafetleri düzeltilmektedir.

2017 senesi Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye gelen Amine Vahit, Doğu Türkistan'da Çin polislerin sürekli evleri aradığını; ablasının evinde Kur'an-ı Kerim bulunduğu için üç ay gözaltına alındığını ifade etmiştir (GZT, 2019). 2016'dan itibaren Doğu Türkistanlıların zekât vermesi, ramazan orucu tutması, "Allah, Hüda, selamünaleyküm vb." kelimeleri söylemesi ve yazışırken kullanması tamamen yasaklanmıştır.

13 yaşında hafız olan ve daha 16 yaşındayken sadece namaz kıldığı ve Kur'an okumayı öğrendiği için 16 çocukla beraber hapse atılan Rukiye Barat, polislerin gece saat 02:00'da evlerini basarak onları hapishaneye götürdüğünü, hapishanede çocukların sorgulanarak işkenceye maruz kaldıklarını aktarır (GZT, 2019).

Resim 18: Uzun kıyafet giydiği düşünülen Doğu Türkistanlı kadınların kıyafetleri Çin Hükümeti yetkilileri tarafından evlerinin avlularında kesilmektedir

1. Günde en az bir vakit namaz kılmak, iki bayramı kutlamak, akika ve sünnet töreni yapmak ve katılmak, İslami usulde cenaze ve düğün töreni yapmak ve katılmak.

Doğu Türkistanlı Uygur Reyhangül Abdugupur'un Türkiye'deki akrabalarının tanıklığına göre Reyhangül sadece Kur'an okumayı öğrendiği için 14 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. 652201199311283222 kimlik numaralı Reyhangül, 28 Kasım 1993'te Kumul şehrinin Karadöve kasabasında doğmuştur. 2010 yılında ortaokulu bitirdikten sonra köyünde 15-20 günce Kur'an okumayı öğrenen Reyhangül, 2012 yılında evlenmiş ve iki çocuk dünyaya getirmiştir. 2018 yılında; geçmişte Kur'an okumayı öğrendiği için toplama kampına götürülmüş, ardından hapse atılmış; biri beş diğeri iki yaşında iki kız çocuğu annesiz kalmıştır. Reyhangül'ün akrabalarının anlattıklarına göre kuzeni Hayrigül Talip de aynı gerekçe ile tutuklanmış ve en az 10 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.

Resim 19: Kur'an okumayı öğrendikleri için 2018 yılında hapis cezasına çarptırılan genç Uygur kadınlar

Bunların yanı sıra Çin Hükümeti Doğu Türkistanlı Müslümanların İslami anlam taşıyan isimlerinin değiştirilmesini istemektedir. 21 Temmuz 2017 tarihli resmî gazete Xinjiang Gazetesi'ndeki ilanda Şehide, Müslime ve Nurislam gibi Çin'in hoşuna gitmeyen isimler yayımlanmıştır.

Resim 20'de, 21 Temmuz 2017 tarihli resmî Xinjiang Gazetesi'nde isimleri değiştirilen Uygurların bilgileri yer almaktadır. İlana göre Arafat adı Behtiyar, Müslime adı Merhaba, Nurislam adı Fazilet, Ebubekri adı Esker, Muhammet adı Memet ve Şehide adı Dilber olarak değiştirilmiştir (Byler, 2018b; Xinjiang Gazetesi, 2017).

Doğu Türkistan'da insanların cep telefonlarına casusluk görevi yapan gözetim uygulamalarını indirmeleri zorunludur (Baidu Tieba, 2017; Dong, 2017; downcc.com, 2018;Rajagopalan, 2018; solidot, 2018). 净网卫士 (Jingwangweishi) adındaki cep telefonu uygulaması telefon üzerinden gerçekleşen tüm aktiviteleri takip ederek istenmeyen söz ve hareketleri anında karakola iletmektedir (Altunkaya, 2019; Dong, 2017; solidot, 2018). Bu uygulama Doğu Türkistanlı kadınların kıyafetlerinin renkleri, uzunluğu dâhil olmak üzere onların günlük aktiviteleri, isimleri ve telefon görüşmelerini ince ayrıntıyla denetlemekte ve kaydetmektedir (Altunkaya, 2019).

Reyhangül geçmişte Kur'an okumayı öğrendiği için 2018 yılında toplama kampına götürülmüş, ardından hapse atılmış; geride biri beş diğeri iki yaşında iki kız annesiz kalmıştır.

2017 ـ يىل 7 ـ ئاينىڭ
21 ـ كۈنى
(جۈمە)

شىنجاڭ گېزىتخانىسى نەشر قىلدى
مەملىكەت ئىچىدىكى بىر تۇتاش
نومۇرى: CN 65 – 0002 /–W
يوچتا ۋاكالەت نومۇرى: 1 ـ 57
ئومۇمىي 24034 ـ سان
بۇ سان 8 بەت

شىنجاڭ گېزىتى

新疆日报 شىنجاڭ گازىتى

维吾尔文 7 月 21 日 uyghur.xjdaily.com : تور ئادرېسىمىز

3 مۇھىم خەۋەرلەر شىنجاڭ گېزىتى

▲ئوغۇلنىڭ ئەسلى ئىسمى ئارافات ئابلىكىم (كىملىك نومۇرى: 653123200510050033) ئىدى، ھازىردىن باشلاپ بەختىيار ئابلىكىمگە ئۆزگەرتتىم. بېگسار ناھىيەسىنىڭ بازارلىق ھۆكۈمەت بېگىباغ ئاھالە كومىتىتى 2 ـ مەھەللە 15 ـ نومۇرلۇق ئۆيدىكى ئابلىكىم غوپۇر.

▲قىزنىڭ ئەسلى ئىسمى مۇسلىمە توختى قۇربان (كىملىك نومۇرى: 653125201404102220) ئىدى، ھازىردىن باشلاپ مەرھابا توختى قۇربانغا ئۆزگەرتتىم. يەكەن ناھىيەسىنىڭ يەكجى يېزىسى سىيەك كەنتى 4 ـ مەھەللە 321 ـ نومۇرلۇق ئۆيدىكى توختى قۇربان رازاق.

▲قىزنىڭ ئەسلى ئىسمى نۇر ئىسلام تۇنىياز تۇرسۇنىياز (كىملىك نومۇرى: 653125200411104226) ئىدى، ھازىردىن باشلاپ بەزىلەت تۇرسۇنغا ئۆزگەرتتىم. يەكەن ناھىيەسىنىڭ باغئاۋات يېزىسى 1 ـ كەنتى 6 ـ مەھەللىدىكى تۇرسۇنىياز رازاق.

▲ئەسلى ئىسمىم ئابابەكرى قادىر (كىملىك نومۇرى: 653125199005054217) ئىدى، ھازىردىن باشلاپ ئەسقەر قادىرغا ئۆزگەرتتىم. يەكەن ناھىيەسىنىڭ باغئاۋات يېزىسى 6 ـ كەنتى 2 ـ مەھەللىدىكى ئەسقەر قادىر.

▲ئوغۇلنىڭ ئەسلى ئىسمى مۇھامەت ئىمىن ئوسمان (كىملىك نومۇرى: 653125201310104233) ئىدى، ھازىردىن باشلاپ مەمەت ئىمىن ئوسمانغا ئۆزگەرتتىم. يەكەن ناھىيەسىنىڭ باغئاۋات يېزىسى 6 ـ كەنتى 4 ـ مەھەللىدىكى ئوسمان ماموت.

▲قىزنىڭ ئەسلى ئىسمى شەيدەم ئابدۇۋلى (كىملىك نومۇرى: 653123009064245) ئىدى، ھازىردىن باشلاپ دىلبەر ئابدۇۋلىگە ئۆزگەرتتىم. يەكەن ناھىيەسىنىڭ باغئاۋات يېزىسى 6 ـ كەنتى 2 ـ مەھەللىدىكى ئابدۇۋلى ئابدۇلا.

TEL 0991- 5593356 18999930300 18999930304 «شىنجاڭ گېزىتى» ئېلان كۆزنىكى

Resim 20 : 21 Temmuz 2017 tarihli ve 24034 sayılı ÇKP'nin resmî gazetesi olan Xinjiang Gazetesi'nde isim değiştirme duyurusu

Değiştirilen İsimler

KADIN İSİMLERİ			ERKEK İSİMLERİ		
Müslime	➡	Merhaba	Arafat	➡	Behtiyar
Nurislam	➡	Fazilet	Muhammet	➡	Memet
Şehide	➡	Dilber	Ebubekri	➡	Esker

6. Seyahat Kısıtlaması

Doğu Türkistanlıların taşıdığı kimlik kartlarında etnik köken bilgileri yer almakta ve etnik kimlikleri yüzünden başta Urumçi olmak üzere istediği bölgelere özgürce seyahat etmeleri engellenmektedir. Doğu Türkistanlıların kendi isteği ile herhangi bir şehirde yaşama, çalışma ve seyahat etme özgürlüğü bulunmamaktadır. 2016'dan önce Urumçi şehrinde ikamet etmek isteyen ancak nüfus kaydı burada olmayan Doğu Türkistanlıların devlet kurumlarına ikamet kartı için başvurması ve onay alması halinde Urumçi'de kalabilmesine izin verilmekteydi. Eğer bir Uygur'un bu belge olmadan birkaç ay ya da daha uzun süre Urumçi'de kaldığı tespit edilirse hemen nüfus kaydının bulunduğu bölgeye zorla gönderilmesi kararlaştırılmaktaydı.

Çinli yetkililer 2016 senesinde, toplama kampı politikasını uygulamadan hemen önce Çin'in iç bölgelerinde ve Doğu Türkistan'ın herhangi bir yerinde ikamet etmekte olan Doğu Türkistanlılara nüfus kayıtlarının bulunduğu adrese dönmelerini emretmiştir (Istiqlal TV, 2020b; Tynen, 2019). Doğu Türkistanlıların pasaportları toplanmaya başlamadan önce bölgedeki kadınlar dâhil herkes pasaport alabilmek için Han Çinlilerinden daha farklı işlemler yapmak zorunda kalmış ve çoğu zaman onaylanmamıştır. Son yıllarda pasaport alan ve yurtdışına seyahate gidenler ise tutuklanmıştır.

Resim 22'de Hotan'dan yurt dışına seyahate gidecek olan kişiler hakkındaki inceleme formu gösterilmektedir. Formda kişisel bilgiler, meslek bilgisi, gidilmek istenen ülke, gitme nedeni ve köydeki Yerel Hükümet Komitesi, Kredi Kooperatifi, Polis Merkezi ve Doğum Kontrol Ofisi'nin kişinin yurt dışına çıkmasına izin verip vermediği hakkındaki karar yer almaktadır. Nüfus Planlama Ofisinin onay vermediği kadınlar pasaporta başvuramaz.

Resim 21: Nüfus kaydı Urumçi'de olmayan Doğu Türkistanlıların Urumçi'de kalması için şart koşulan ikamet belgesi

خوتەن ناھىيىسىنىڭ خۇسۇسى ئىش بىلەن چەتئەلگە چىققۇچىلارنى
تەكشۈرۈش جەدۋىلى

和田县因私出国人员审核表

姓名	[redacted]	身份证号	[redacted]	[redacted]
家庭地址	[redacted]	联系电话	[redacted]	政治面貌
前往国家		是由	[redacted]	职业
村委会意见				
乡信用社意				
派出所意见				
乡计生办意见				

Resim 22: Yurtdışına seyahat etmek isteyen Hotan'daki köylülerin pasaporta başvurmak için hazırlaması gereken izin belgesi

Yurt dışında eğitim görmekte olan Doğu Türkistanlı kadınların bazıları eğitimini tamamladıktan sonra geri dönerken bazıları ise Çin hükümeti tarafından ailesi ile tehdit edildikleri için geri dönmek zorunda kalmıştır. Ancak geri dönen Uygurlar, yurt dışına gittikleri bahane edilerek toplama kamplarına alınmıştır. Bunlara örnek olarak Uygur Türk'ü Seyide Memet ve Müyesser Muhammed'in akıbeti verilebilir.

1984 doğumlu Seyide Memet, Nanjing Üniversitesi'nde lisans eğitimini tamamladıktan sonra yüksek lisans eğitimi almak için Türkiye'ye gelmiştir. Mezun olduktan sonra, 2016 yılının aralık ayında eşi Abdüllatif ve iki çocuğuyla beraber Doğu Türkistan'a dönmüştür. Çin Hükümeti 2017 yılının haziran ayında "yeniden eğitim" bahanesiyle Seyide Memet'i toplama kampına almıştır. 2020 yılında Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği tarafından verilen bilgilere göre Seyide Memet 18 senelik hapis cezasına çarptırılmıştır.

Resim 23: Türkiye'de eğitim alan Seyide Memet ve eşi Abdüllatif

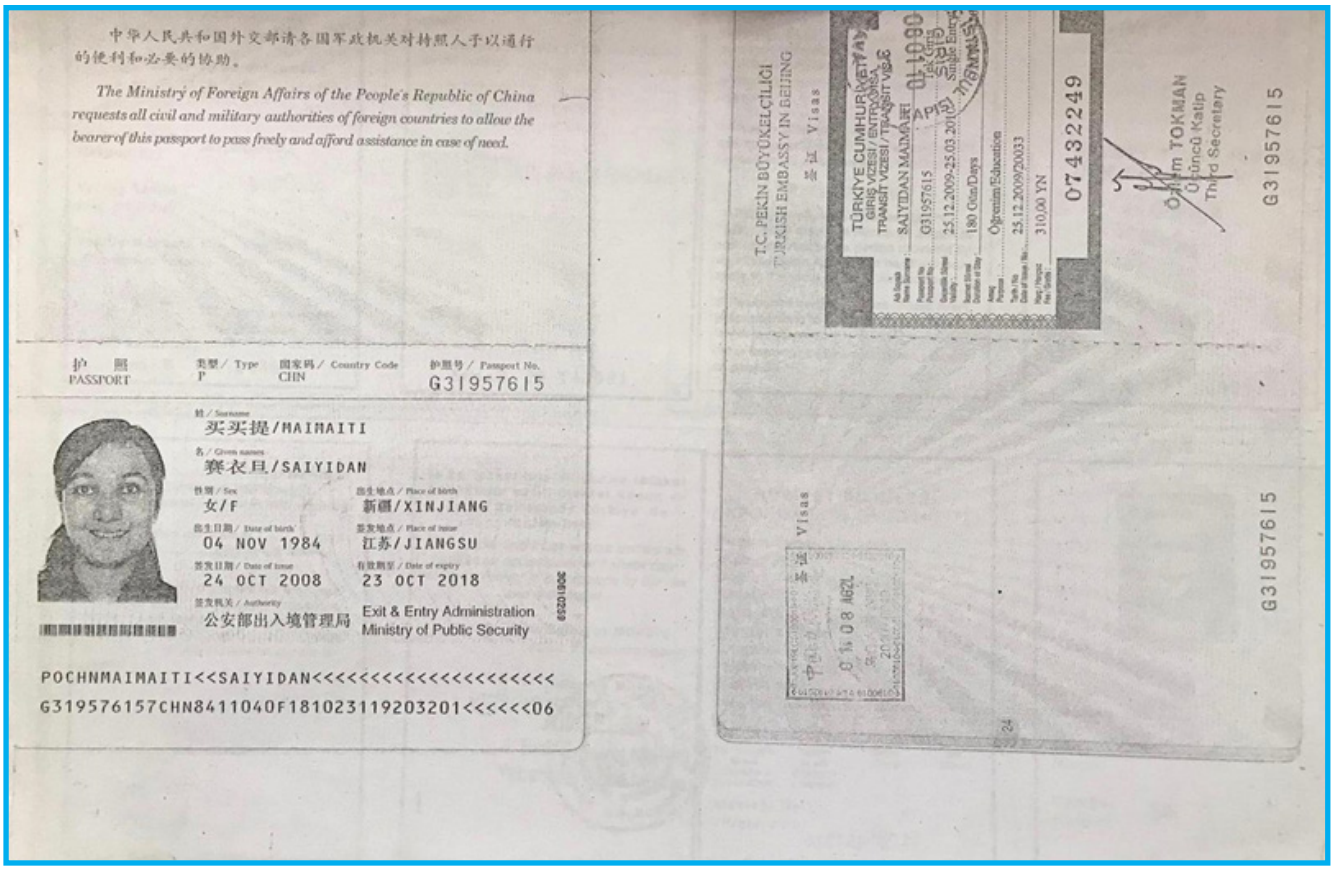

Resim 24: Seyide Memet'in pasaportu ve öğrenci vizesi

1986 doğumlu Müyesser Muhammed, Kaşgar Pedagoji Enstitüsü'nün Çin Dili bölümünden mezun olmuştur. 2006 yılında eğitim almak için Mısır'a gitmiş, orada Kazakistan vatandaşı olan Sadreddin ile tanışmış ve evlenmiştir. 2007 senesinden itibaren Kazakistan'da yaşayan Müyesser, 2016 yılının Eylül ayında annesinin "Kızım geri dönmen lazım, polisler babanı götürdü." demesi üzerine memleketi Artuş'a dönmeye mecbur kalmıştır. Müyesser Muhammed, sınırdan geçtikten sonra hemen tutuklanmış ve Mısır'da eğitim görmesi suç sayılmıştır. Eşi Sadreddin'in anlattıklarına göre Müyesser, 2017 Mart ayında toplama kampına alınmış, 2019 yılının mayıs ayında fabrikalara götürülerek zorla çalıştırılmıştır. Müyesser fabrikadan tekrar toplama kampına götürüleceğini anlayınca eşi Sadreddin'e: "Ben bittim, benden umudu kesin." diye haber göndermiştir. Sadreddin, eşi Müyesser'in Artuş'a döndüğünde dördüncü çocuğuna hamile olduğunu ancak toplama kampına alındıktan sonra bebeğin kürtajla alındığını söylemiştir. Eşinin anlattıklarına göre sadece Müyesser değil, 14 yaşındaki kız kardeşi dâhil tüm ailesi toplama kampına ve hapishaneye götürülmüştür. Müyesser'in 57 yaşındaki annesi de hacc ibadetini yerine getirdiği, dinî sohbetler dinlediği ve yurt dışındaki tanıdıkları ile iletişim kurduğu için "terörü teşvik etmek" suçlamasıyla 19 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır (Gülçehre, 2019).

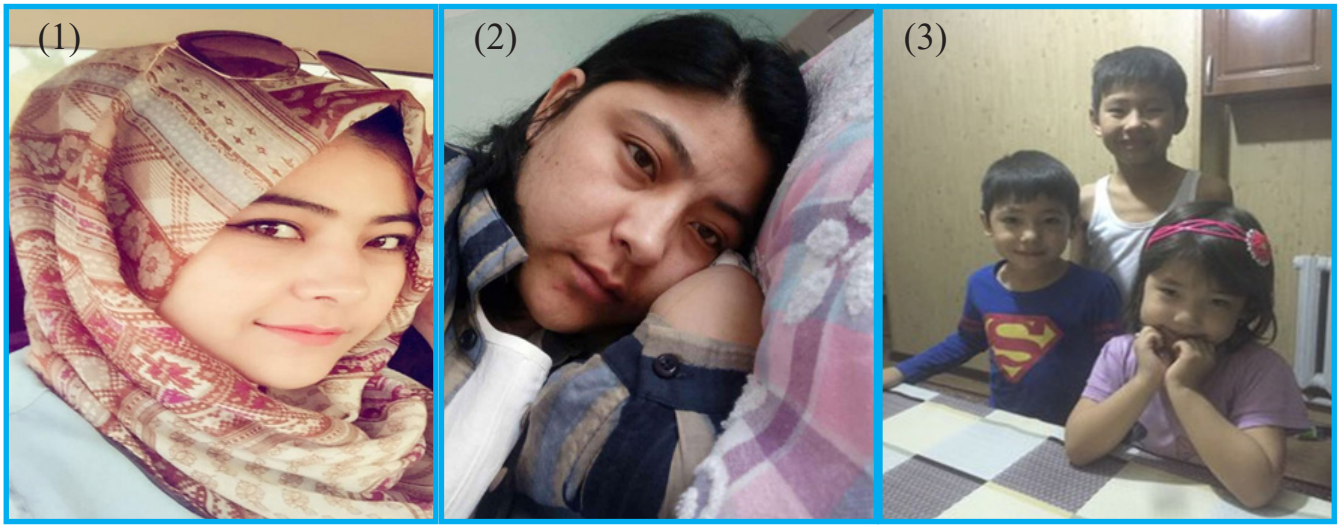

Resim25 :(1) Müyesser Muhammed'in memlekete dönmeden önceki son fotoğrafı, (2) 2018 yılında toplama kampından hastaneye götürürken çekildiği fotoğrafı, (3) Kazakistan›da beklemekte olan üç çocuğu. Kaynak: RFA,2018,2019.

2017'de Çin, dünyanın farklı ülkelerine eğitim için giden Doğu Türkistanlı öğrencilerin memleketlerine dönmelerini istemiştir. Geri dönmek istemeyen bazı öğrenciler aileleriyle tehdit edilmiştir.

Aşağıdaki görselde 2017 yılında Malezya'da eğitim görmekte olan Habibe Memetabit'in ailesine Çin Hükümeti tarafından gönderilen bir tebligat yer almaktadır. 17 Nisan 2017'de Kaşgar Emniyet Müdürlüğü tarafından gönderilen bu belgede yurt dışına eğitim almaya giden Habibe'nin 7 gün içerisinde geri dönmesi gerektiği bildirilmiştir. Eğer aile bunu kızlarına bildirmez ya da bildirdiği halde kızları geri dönmezse yasal işlem yapılacağı açıkça yazmaktadır. Geri dönmeyen Habibe bir süre babasından haber alamamış; 2020'de babasının hapishanede olduğunu öğrenmiştir.

Resim 26: Ailesi tehdit edilen Habibe Memetabit

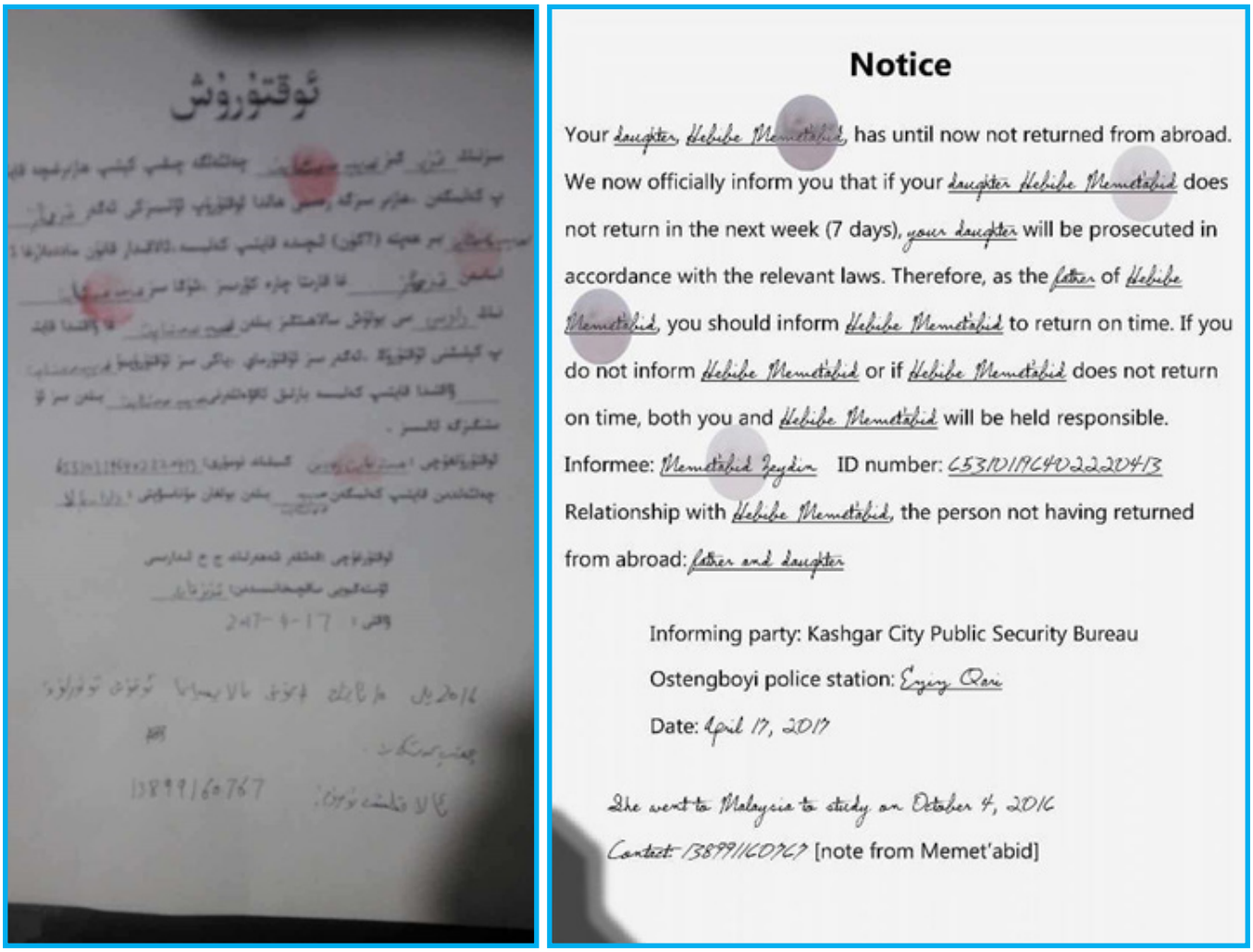

ئوقتۇرۇش

Notice

Your daughter, Habibe Memetabid, has until now not returned from abroad. We now officially inform you that if your daughter Habibe Memetabid does not return in the next week (7 days), your daughter will be prosecuted in accordance with the relevant laws. Therefore, as the father of Habibe Memetabid, you should inform Habibe Memetabid to return on time. If you do not inform Habibe Memetabid or if Habibe Memetabid does not return on time, both you and Habibe Memetabid will be held responsible.

Informee: Memetabid Zeydin ID number: 653101197402222043

Relationship with Habibe Memetabid, the person not having returned from abroad: father and daughter

Informing party: Kashgar City Public Security Bureau

Ostengboyi police station: Eziz Qari

Date: April 17, 2017

She went to Malaysia to study on October 4, 2016

Contact: 13899160767 [note from Memet'abid]

Resim 27: Emniyet Müdürlüğü tarafından Habibe'nin geri dönmesi için gönderilen tebligat

7. Keyfî Tutuklama

Çin Hükümeti çok sayıda profesör, öğretmen, yazar, doktor, sanatkâr ve çeşitli iş ve meslek grubundan kadınları "Eğitim Merkezi" adını verdikleri toplama kamplarına kapatmıştır. 2017'nin Nisan ayından bu yana Çin Hükümeti tarafından tutuklandığı tespit edilebilen aydınların sayısı en az 338'dir. Bunların içinde Xinjiang Üniversitesi Uygur Folkloru uzmanı Profesör da bulunmaktadır. (Chris & Austin, 2018) Rahile Davut gibi çok sayıda akademisyen, sanatçı, öğretmen ve iş kadını hatta polis dâhil olmak üzere Çin'in "şüpheli" eleğine takılan yüz binlerce kadın toplama kampına alınmıştır. Temmuz 2021'de alınan habere göre Rahile Davut'un hapis cezasına çarptırıldığı teyit edilmiştir (Huşur, 2021).

Resim 28: Çin Hükümeti tarafından toplama kamplarına ve hapishanelere gönderilen Doğu Türkistanlı kadınlardan bazıları

Resim 29, Çin'in resmî yayın organı olan Xinjiang Kadınları Dergisi'nin 2017/1 sayılı kapağıdır. Bu derginin adı geçen sayısında Prof. Dr. Rahile Davut tanıtılmıştır. Rahile Davut, 2017 senesinde bir toplantı için Pekin'e gitmiş ve bir daha evine geri dönememiştir. Kızı Akide Polat'ın tanıklığına göre 12 Aralık 2017'den beri annesinden hiçbir haber alamamış, ancak daha sonra annesinin "Eğitim Merkezi" adındaki toplama kamplarına götürüldüğünü öğrenmiştir.

ÇKP'nin Doğu Türkistanlı kadınlara yönelik uyguladığı keyfî tutuklamalar 2016'dan sonra had safhaya ulaşmıştır. Aşağıdaki belge Savlia Mırtay adındaki Kazak Türk'ü kadına verilen gözaltı tebligatına aittir. Mırtay "asayişi bozma ihtimali olan güvenilmez kişi" gerekçesiyle 11 Ocak 2018'de gözaltına alınarak araştırılmaya başlanmıştır. Mırtay gibi birçok Doğu Türkistanlı kadın, hiçbir suç isnat edilmeden sadece "güvenilmez kişi" ve "potansiyel tehdit" bahanesiyle özgürlüğünden mahrum bırakılmaktadır.

Resim 29: "Xinjiang Kadınları Dergisi"nin kapak sayfasındaki Prof. Dr. Rahile Davut'un fotoğrafı

Özgür Asya Radyosu'nun (RFA) haberine göre 2020 Ocak ayında Doğu Türkistan'ın Turfan vilayeti Çatkal köyünde 67 yaşındaki Zeytunhan İsmail isimli Uygur kadın, komşusunun evinden kavga sesleri ve çığlıklar işitir. Komşusunun evine giderek hamile eşine bağıran sarhoş kocaya içki içmemesi ve karısına iyi davranmasını nasihat eder ve tartışmanın bitmesine vesile olur. Bu durumdan komşular ve köydekiler de memnun olur. Ancak konu ÇKP yetkililerine ulaşınca Zeytunhan'ın dinî aşırılık suçu işlediği iddiasıyla başına siyah çuval geçirilerek toplama kampına götürülür. RFA muhabirinin Çatkal köyündeki Polis Karakolu'nda çalışan bir görevliyle yaptığı telefon konuşmasında son zamanlarda gözaltına alınan kişiler arasında Zeytunhan İsmail'in de olduğu teyit edilmiştir. Zeytunhan'ın sarhoş komşusunu alkol içmemeye, en azından daha az içmeye davet etmesi Çinli yetkililer tarafından insanların alkol kullanmasını engellemek olarak değerlendirilmesine ve dinî aşırılığın bir göstergesi olarak ele alınmasına yol açmıştır (Huşur, 2021b).

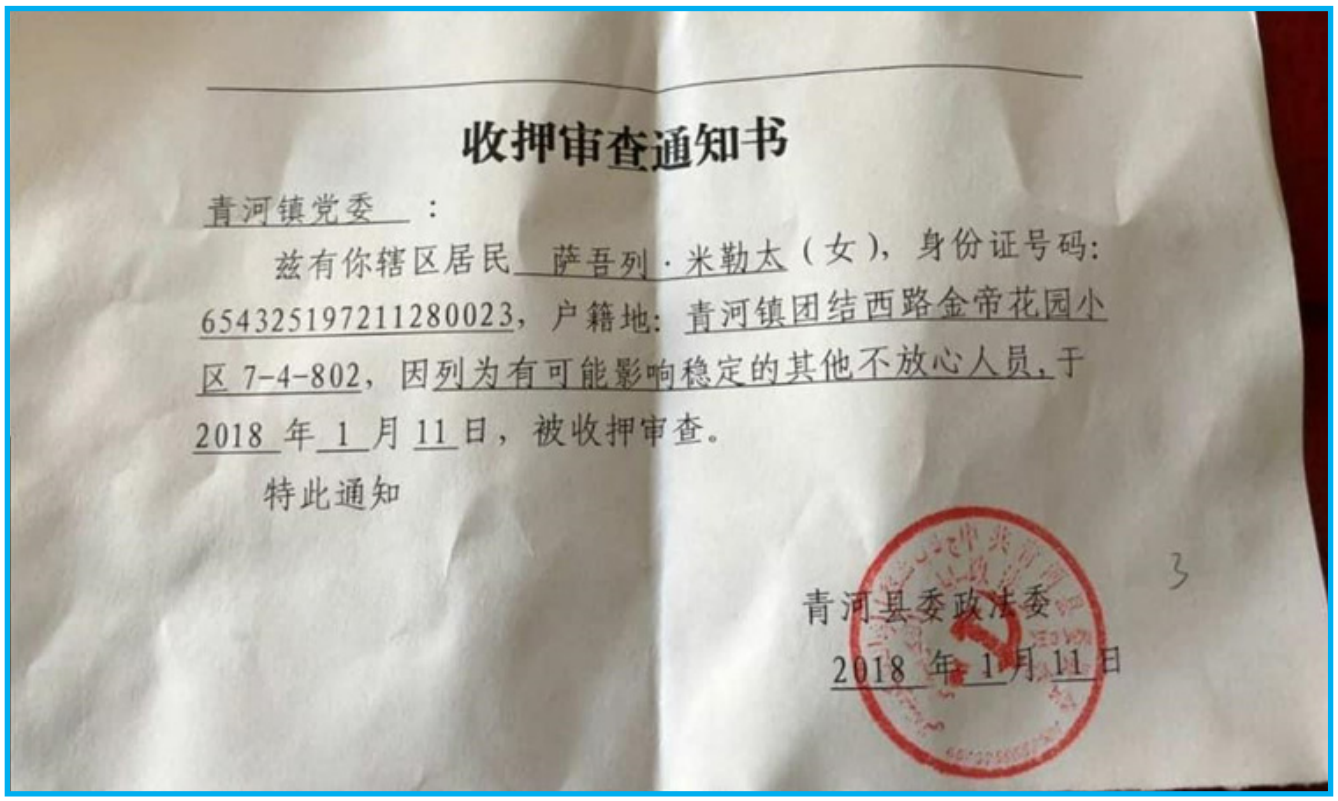

收押审查通知书

青河镇党委 ：

兹有你辖区居民 萨吾列·米勒太（女），身份证号码：654325197211280023，户籍地：青河镇团结西路金帝花园小区 7-4-802，因列为有可能影响稳定的其他不放心人员，于 2018 年 1 月 11 日，被收押审查。

特此通知

青河县委政法委

2018 年 1 月 11 日

Resim 30: Savlia Mırtay'a verilen «asayişi bozma ihtimali olan güvenilmez kişi» konulu gözaltı tebligatı

Doğu Türkistanlı Kazak Türk'ü Nurzade Cumahan'a "inancına bağlılıktan yasaların uygulanmasına engel olmak" suçu yöneltilmiş ve Nurzade 20 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Hâlbuki Çin Halk Cumhuriyeti Anayasasın 36. maddesinde şunlar belirtilmektedir: "Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşlarının inanç özgürlüğü vardır. Herhangi bir devlet kurumu, sivil toplum kuruluşu ya da bireyin insanları bir dine inanmaya veya inanmamaya zorlamaya, inanan ya da inanmayan herhangi birini aşağılamaya yetkisi yoktur."

Resim 31: Nurzade Cumahan'ın «inancına bağlılık» suçlamasıyla 20 yıl hapis cezasına çarptırıldığına dair mahkeme kararı

8. Annelik Hakkının Gaspı

Çin'in 1986'dan beri uygulamakta olduğu Aile Planlama Politikası yüzünden birçok bebeğin yaşamına son verilirken anneler de bebeklerini dünyaya getirme haklarından mahrum bırakılmaktadır. Çin Hükümeti, Doğu Türkistanlı anneler başta olmak üzere çok sayıda kadını Çin'in uzak bölgelerindeki fabrikalara köle işçi olarak götürmektedir. Toplama kamplarına ve hapishanelere kapatılan anneler çocuklarından ayrı kalmaktadır. Doğu Türkistan'dan İstanbul'a gelen bir Uygurun anlattıklarına göre 1995'te Aksu vilayetindeki Onsu ilçesi Kızıl kasabası, Cağda köyünde yaşayan bir Uygur ailenin yeni doğan 40 günlük bebeği "kota dışı" sayıldığı için Nüfus Planlama Ofisi ekibi tarafından götürülmüştür. Anne-babaya bebeğin izini sürmemeleri, aksi takdirde işten atılacakları ve cezalandırılacakları söylenmiştir (Türköz, 1998).

25 Mart 2021'de CNN tarafından yayınlanan habere göre, CNN muhabirleri beş sene önce Malezya'da eğitim alan, ardından Kaşgar'a dönen ve burada tutuklanan Muharrem Ablet'in kızı Muhlise'yi ziyaret etmiştir. Muhlise ağlayarak muhabirlere annesinin yanında olmadığını söylemiştir. İki çocuğundan ayrı kalan Muharrem, sadece yurt dışına gittiği ve orada eğitim gördüğü için 15 senelik hapis cezasına çarptırılmıştır (Wright vd., 2021).

Resim 32: Doğu Türkistanlı Muharrem Ablet'in ailesi ile Malezya'da çektirdiği fotoğraf

Diasporadaki Doğu Türkistanlı kadınlar, Çin'in pasaport ve seyahat kısıtlamaları, zorla kürtaj vb. uygulamaları sebebiyle yurt dışına çıkaramadığı çocuklarından haber alamamaktadır. 2016 yılından beri aileleri ve çocuklarıyla irtibat kuramayan ve çocuklarının hangi durumda olduklarını öğrenemeyen bir grup Uygur anne seslerini duyurmak için 2021 yılının Mart ayında İstanbul'dan Ankara'ya yürümüştür (Gergerlioğlu, 2021; Polemikhaber, 2021).

Toplama kamplarında tutuklu bulunan kadınlar da çocuklarından ayrı kalmaktadır. Kucağında bebekleri olan anneler kamplara götürülürken bebekleri de yetimhanelere alınmaktadır. Toplama kampı şahidi Gülbahar Celilova, aynı koğuşta kaldığı bir kadının doğum yaptığı gün hastaneden direkt kampa alındığını, çocuğunun ise hastaneye bırakıldığını şu şekilde anlatmaktadır:

"Yanıma bir kadın getirilmişti, kadının göğsünden süt damlıyordu. Çocuğu hastanede kaldığı için anne bebeğinin ne durumda olduğunu bilmiyordu. Kadınlara bir ilaç veriliyor ve sütleri kesiliyordu."

Resim 33: Doğu Türkistan'da kalan çocuklarından haber alamayan anneler

9. Cinsel İstismar ve Tecavüz

Tarih boyunca kadınlara karşı uygulanan cinsel saldırılar savaşlarda da bir şiddet türü olarak kullanılmıştır. Hapishanelerde ve toplama kamplarında Doğu Türkistanlı kadınlara yönelik cinsel tecavüz ve işkence olağanüstü bir seviyeye ulaşmıştır. Kamplarda Han Çinli polisler istediği kadınları seçmekte ve onlara cinsel saldırıda bulunabilmektedir (Hill vd., 2021). Türk ve Müslüman oldukları için Doğu Türkistanlı kadınların Çin Hükümeti tarafından onurları ve kültürel dirençleri kırılmakta ve bu sayede asimilasyona uğramaktadırlar. Çin, Doğu Türkistan'ın namusu olan Türk asıllı Uygur Müslüman kadınlara karşı çırılçıplak soyma, taciz ve tecavüz gibi çeşitli insanlık dışı suçları işlemekte ve kadınlara bu vahşeti yaşatmaktadır.

Burada bahsi geçen insanlık suçları, toplama kampları yaygınlaşmadan önce de hapse atılan Doğu Türkistanlı kadınlara uygulanıyordu. Türkiye'ye göç eden bir Doğu Türkistanlı kadın küçük yaşlardayken hapse atıldığını ve hapishanede tecavüze uğradığını açıklamıştır (GZT, 2019). Kendisinin ifadelerine göre 16 yaşında hapse atılan bir Uygur kız, hapiste kaldığı bir sene boyunca Çin polisleri tarafından defalarca kez tecavüze uğramış ve acıya dayanamayıp kafasını duvara vurarak intihar etmiştir. Yine aynı kadının her gün on kişi tarafından tecavüze uğradığını belirterek eğer İslam dininde intihar etmek haram olmasaydı cezaevindeki kadınların ilk tercihinin bu olacağını ifade etmesi dikkat çekicidir. Aynı yıllarda cezaevinde hamile bırakılan 13 ve 14 yaşındaki iki kız mahkum intihara başvurmuş ve hayatına son vermiştir (GZT, 2019).

Resim 34: Hapishanede tecavüze uragan Doğu Türkistanlı kadın

Yaşı küçük kızlardan yaşlı ninelere kadar milyonlarca Doğu Türkistanlı kadın toplama kamplarına kapatılmıştır. Bu kamplarda tecavüz ve toplu tecavüz olayları sistematik olarak yaşanmaktadır (Hill vd., 2021). Toplama kampı şahidi Tursunay Ziyavudun kampta defalarca tecavüze uğradığını ifade etmektedir. Tursunay Ziyavudun, Mayıs 2018'de kendisi ve 20'li yaşlardaki bir kadının koğuştan alınarak farklı odalardaki maskeli Han Çinlisi erkeklere teslim edildiklerini ve elleri ayakları bağlanarak tecavüze uğradığını açıklamıştır.

Resim 35: Çin'in toplama kampında tecavüze uğrayan Tursunay Ziyavudun

Toplama kamplarındaki tecavüzün sistematik bir hale geldiğini ve Doğu Türkistanlı kadınların işkenceye maruz kaldığını anlatan Kazak Türk'ü Gülzira, kampta 18 ay tutulmuştur. Gülzira'nın anlattıklarına göre Han Çinlisi erkekler kamptaki genç ve güzel kızları seçebilmek için para ödemektedir. Gülzira toplama kampında temizlik işçisi olarak çalıştırılmış, aynı zamanda seçilen kızların tüm kıyafetlerini çıkartıp onları hareket edemeyecek şekilde yataklara kelepçeleme işini yapmak zorunda bırakılmıştır (Hill vd., 2021).

Resim 36: Toplama kamplarında tecavüz için seçilen kızları hazırlama görevine zorlanan Kazak Türk'ü Gülzira

İlkokul öğretmeniyken 2017 yılının Mart ayından Eylül ayına kadar Urumçi Eğitim Müdürlüğünün emriyle, Urumçi'de erkeklerin kaldığı bir toplama kampında öğretmen olarak görevlendirilen Kalbinur Sıdık, polis ve gardiyanların kamplardaki kadınlara nasıl tecavüz ettiklerini anlattıklarına şahit olmuştur (Gülçehre, 2020a; Istiqlal TV, 2021).

Toplama kampı şahidi Gülbahar Celilova kampa götürüldüğünde bir evraka imza atmaya zorlandığını, bunu reddettiğinde ise cinsel istismara uğradığını anlatmıştır:

> *"Sorguya çekildiğim sırada ellerim kelepçeli otururken 27 yaşlarındaki bir adam geldi ve pantolonunun fermuarını açarak 'istediğimiz belgeye imza atmazsan senin ağzına sokacağım' dedi."*

Toplama kampında öğretmen olarak çalıştırılan ve oradan kurtularak Hollanda'ya kaçmayı başaran Doğu Türkistanlı Özbek Türk'ü Kalbinur Sıdık, "ikiz akraba" olarak evine yerleştirilen 56 yaşındaki Han Çinlisi Fang tarafından defalarca sözlü ve fiziksel tacize maruz kaldığını belirtmiştir. Kalbinur Sıdık, bütün bu tacizlere sert bir tepki gösterildiğinde Fang'ın, "zorunlu akraba" olduğu için öpebilme, sarılabilme ve onunla uyuyabilme yetkisinin olduğunu ve kendisine karşı gelemeyeceğini söylediğini ifade etmiştir (Gülçehre, 2020b).

10. Öldürme

Doğu Türkistanlı kadınlar hapishanelerde ve toplama kamplarında fiziksel ve zihinsel işkencelerle öldürülmektedir. 23 Şubat 1990 yılında Kaşgar'da doğan Mihriay Erkin, Çin'in en prestijli üniversitesi olan Shanghai Jiaotong Üniversitesi'nde lisans eğitimini tamamlamıştır. 2014 yılında Tokyo Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitimi almak üzere Japonya'ya gitmiştir. Mihriay Erkin'in akraba ve arkadaşlarının tanıklıklarına göre, Mihriay Erkin 2017 yılından itibaren ailesiyle bağlantısını kaybetmiş ve birçok kez yerel Çin polisleri tarafından Kaşgar'a dönmeye zorlanmıştır. Mihriay Erkin, 2019 yılında Kaşgar'daki Çin polislerinin annesini rehin alması üzerine geri dönme kararı almıştır. Akraba ve arkadaşlarının itirazlarına rağmen ailesini zor durumda bırakmak istemediğini söyleyen Mihriay Erkin, 17 Haziran 2019'da Kaşgar'a dönmüş ve kendisinden bir daha haber alınamamıştır. 2021 yılı ocak ayında Kaşgar'daki yakınlarından Mihriay Erkin'in ölüm haberi gelmiştir. RFA muhabirlerinin verdiği bilgilere göre Mihriay, Kaşgar'a döndükten sonra Yanbulak toplama kampına götürülmüş, ardından da Kaşgar İl Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Birimindeki polisler tarafından Yanbulak Karakolundaki sorgusu sırasında işkenceyle öldürülmüştür (Huşur, 2021a).

Mihriay Erkin, Kaşgar'a dönmeden önce yakınlarına memlekete döndükten sonra hayatına yeniden başlamak, öğretmen olmak ve aile kurmak istediğini açıklamıştır. Bununla birlikte başına kötü şeylerin de gelebileceğini tahmin eden Mihriay Erkin arkadaşına yazdığı son WhatsApp mesajında 'eğer öldürülürsem kabrime kırmızı güller koyun' ifadesini kullanmıştır. Mihriay Erkin gibi yurt dışında eğitim alan çok sayıda Doğu Türkistanlı öğrenci memleketlerine döner dönmez göz altına alınmıştır (QHA, 2017; Uyghur Haber, 2017; Uygur Akademisi, 2018).

Resim 37: Soykırım kurbanı Mihray Erkin

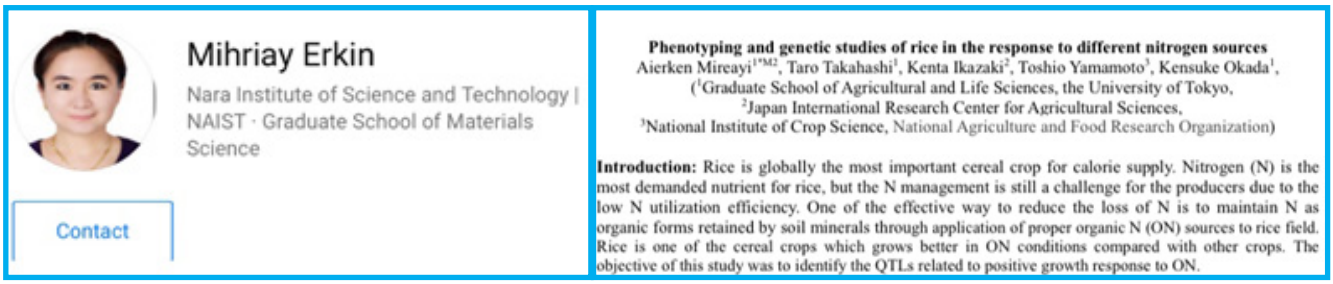

Resim 38: Mihriay Erkin'in Tokyo Üniversitesi'nde katıldığı bir araştırma

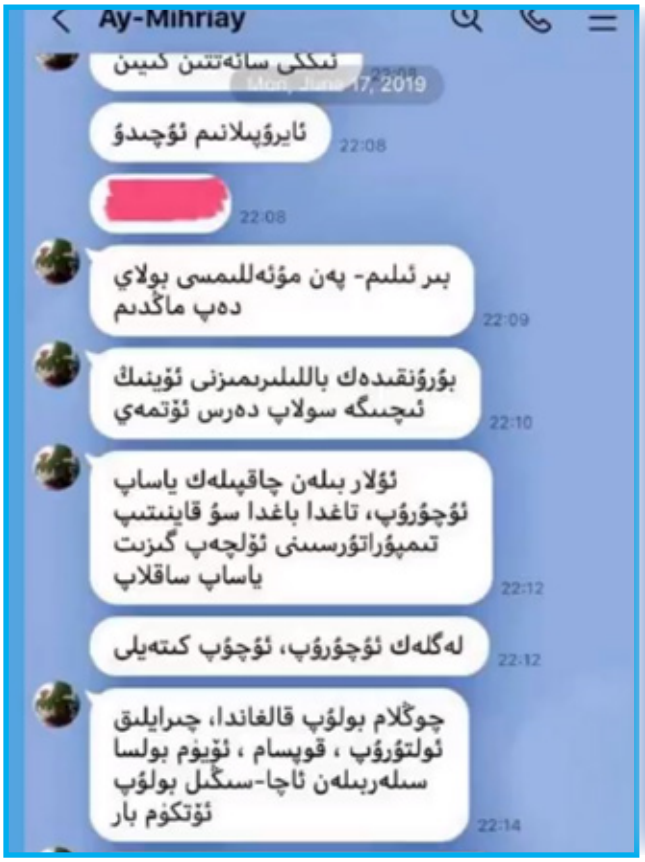

Türkçe çeviri:

Mihriay'ın son mesajı:

İki saat sonra uçağım kalkacak.

Bir öğretmen olmak için gidiyorum.

Eskisi gibi çocuklarımızı bir odaya hapsederek değil, onlar ile uçurtma yapıp uçurarak, dağda bayırda su kaynatıp derecesini ölçerek, gazete çıkartıp… Uçurtma uçurarak uçup gidelim!

Büyüdüğümde mutlu bir şekilde yaşasam, benim de ailem olsa… Sizlerle abla-kardeş olarak yaşamak istiyorum.

Resim 39: Mihriay'ın Doğu Türkistan'a gitmeden önceki son mesajı

Toplama kampı şahitleri Gülbahar Celilova ve Mihrigül Tursun kamptayken kadınların ölümüne şahit olduklarını aktarmışlardır. Celilova'nın kaldığı koğuşta 27 yaşındaki Hürriyet isimli bir kadın işkenceye maruz kalarak hayatını kaybetmiştir. Kadının suçu ise 7 yaşındaki kızıyla tatil için Türkiye'ye gitmektir. Geri döndüğünde toplama kampına alınan Hürriyet maruz kaldığı işkencelerden dolayı önce akıl sağlığını yitirmiş, bir müddet sonra da koğuşta hayatını kaybetmiştir.

Toplama kampı şahidi Mihrigül Tursun kaldığı koğuşta kısa süre içinde 9 kadının ölümüne şahit olmuştur. Bu kadınlardan biri olan 23 yaşındaki 2 çocuk annesi Fatma, içkisiz ve İslami usulde yapılan bir düğüne katıldığı için kampa alınmıştır. Bir koğuşta 2-3 ay içinde bu kadar kadının öldüğü, her koğuşta en az 24 insan bulunduğu ve 60'tan fazla binada yüzlerce koğuşun yer aldığı düşünüldüğünde; toplama kamplarındaki ölüm sayısının binleri bulacağını tahmin etmek zor değildir. Toplama kampında Çince öğretmeni olarak çalışmaya zorlanan Kalbinur Sıdık da geldiği ilk gün 19 yaşındaki bir kızın ölümüne şahit olduğunu ifade etmektedir.

İki çocuğu ile İzmir Göç İdaresi tarafından Tacikistan aracılığıyla Çin'e teslim edilen Zinnetgül Tursun'un önce hapse atıldığı, bir süre sonra öldürüldüğü iddia edilmektedir. Zinnetgül Tursun'un Suudi Arabistan'da yaşayan ablası Gülcennet, kardeşinin öldüğüne ve annesinin iki çocuğuna baktığına dair haber aldığını açıklamıştır (Doğu Türkistan Bulteni, 2020).

Resim 40: Türkiye'den Tacikistan'a gönderildikten sonra Çin'e teslim edilen Zinnetgül Tursun ve iki çocuğu

11. Beyin Yıkama

Çin'in beyin yıkama politikaları Doğu Türkistan'ın her köşesinde yıllardır devam etmektedir. İlk okullardan itibaren ateizm ve darwinizm propagandasına maruz kalan Doğu Türkistanlı öğrenciler, dinsizliği ve sosyalizmi benimsemek zorunda bırakılmaktadır. Buna ilaveten Doğu Türkistan'ın işgal edildiği gerçeği örtbas edilerek, bölgenin tarihî gerçekleri gizlenmektedir. Ayrıca devlet tarafından Çin şovenizmi ve Çin milliyetçiliğinin gösterişli bir propagandası da yapılmaktadır. 2011'den itibaren halkın yaşadığı bölgedeki hükümet binası önünde Çin'in bayrak törenine katılması ve Çin Komünist Partisi'ni öven şarkıları söylemesi zorunlu hale getirilmiştir. Doğu Türkistanlılar her pazartesi bayrak törenine katılmak için işlerini bırakmak ve saatlerce orada yer almak zorundadır (Istiqlal TV, 2020c). Toplama kampı şahidi Zumret Davut'un ifadelerine göre bayrak törenine katılmak puanlama sistemine tabidir ve katılanların davranışlarına göre puan verilmektedir. 90'dan aşağıda puanı olanlar toplama kamplarına götürülmektedir. 87 yaşındaki yaşlı kadınlar, tekerlekli sandalye ile olsa dahi bu beyin yıkama törenlerine katılmak zorunda bırakılmışlardır. Aşağıdaki fotoğrafta Çinli yetkililerin bayrak töreninde verdiği puanlama defteri yer almaktadır. Zumret Davut, kendisine ait olan bu defteri yurt dışına çıkartabilmiştir.

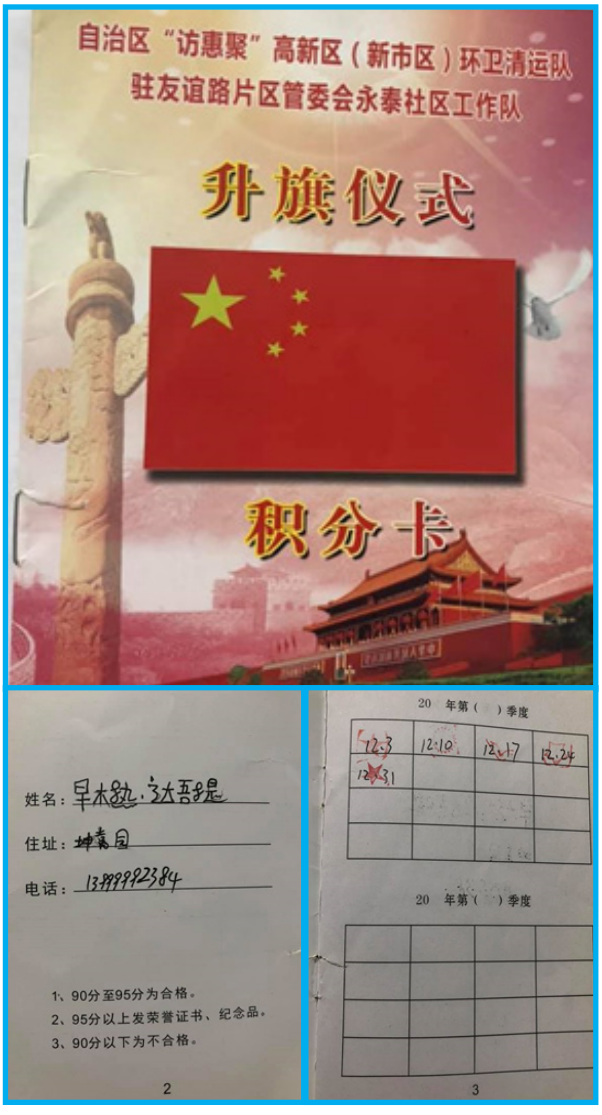

Resim 41: Toplama kampı şahidi Zumret Davut'a ait bayrak töreni katılımcı kayıt ve puanlama defteri

Doğu Türkistan'da zorunlu hale gelen bayrak törenine başörtüsüyle katılmak da kadınların hapsedilmesi için yeterlidir. 2018 yılında Tarbagatay iline bağlı Mongolküre Özerk İlçesinin Motge köyünde yaşayan 51 yaşındaki Kazak Türk'ü Erlan Qabadan, bu gerekçeyle "aşırılık ve yasaya aykırı davranmak" ile suçlanmış ve 14 Haziran 2019'da 19 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır (Cuma, 2020; shahit.biz, 2020).

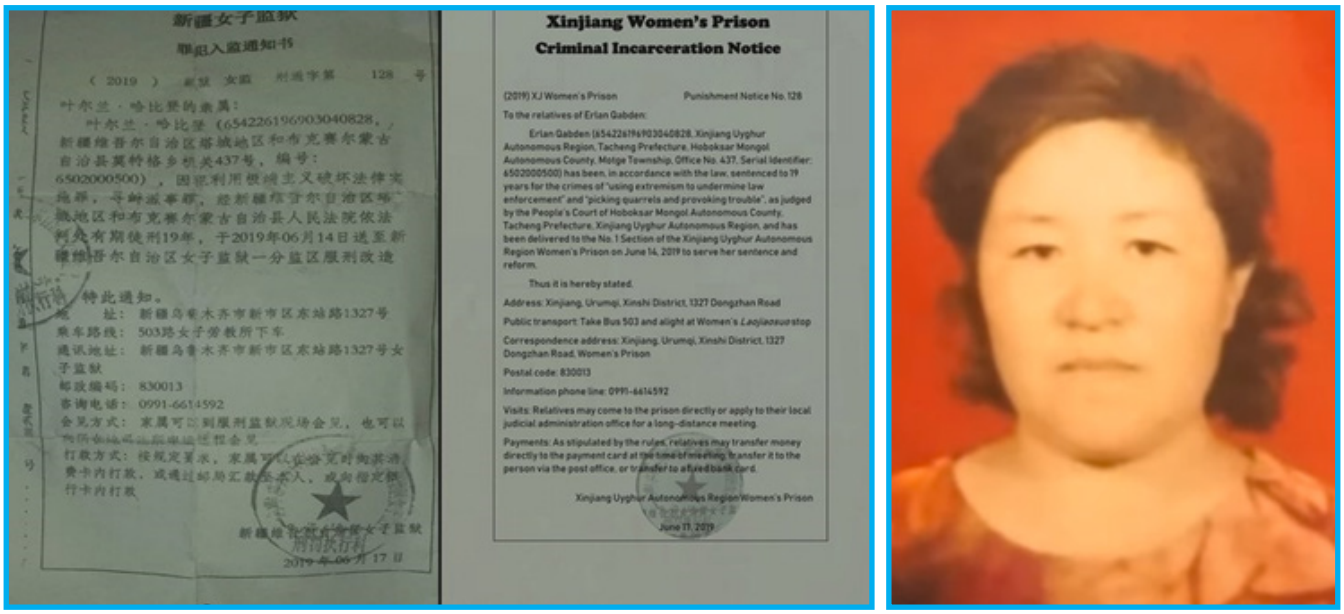
新疆女子监狱
Xinjiang Women's Prison
Criminal Incarceration Notice

Resim 42: Erlan Qabadan'ın 19 yıl hapis cezasına çarptırıldığına dair mahkeme kararı

Milyonlarca Doğu Türkistanlı Türk asıllı Müslüman toplama kamplarında tutulmaktadır. Araştırmalar ve tanıklıklar toplama kamplarında uygulanan yoğun fiziksel işkenceyle birlikte insanların beyninin yıkandığını göstermektedir (Atajurt Kazakh Human Rights, 2019; BBC News, 2019b; BengüTürk TV, 2019; Biz10 TV, 2019; Gülçehre, 2020; Hong Kong Free Press, 2018; Istiqlal TV, 2020b, 2020a, 2021; Xu et al., 2020; Yılmaz, 2020).

Toplama kamplarından kurtulabilen kadınlar, kamplarda beyin yıkamanın nasıl uygulandığını detaylarıyla anlatmıştır. Kendilerinin tanıklıklarına göre kamptaki herkese Komünist Partisi'ni öven Çince kitapçıklar dağıtılmakta, kadınlardan bunu okumaları ve ezberlemeleri talep edilmektedir. Her gün "Yaşasın Xi Jinping! Biz Çin'i seviyoruz! Çin Komünist Partisi iyidir." ifadelerinin söylenmesi şart koşulmaktadır. Komünist Partisi şarkıları her gün rutin olarak sabah ve akşamları söyletilmektedir. Çince bilmedikleri için bunları söyleyemeyen bazı kadınlar işkenceye maruz kalmaktadır. Komünist Partisi'ne teşekkür etmek, marşlarını söylemek zorunlu olduğu için bunu söyleyemeyen kadınlara en basit ceza olarak yemek verilmemektedir. Gülbahar Celilova, kaldığı kampta kadınlara sürekli "Pişmanlık Dilekçesi" adında yazı yazdırıldığını ifade etmektedir. Bu yazıda Çin hükümeti, kadınların ÇKP'ye olan minnet ve şükranlarını sunmalarını, bundan sonra çocuklarını Çin okullarına göndereceklerini beyan etmelerini ve Çin'in dünyadaki en güçlü devlet olduğunu ifade etmelerini istenmektedir.

Toplama kampının dışında kalanlar, özellikle kadınlar üzerinde beyin yıkama ve asimilasyon faaliyetleri hızla devam etmektedir. Han Çinlilerine has bayramlar ve etkinlikler Doğu Türkistanlı kadınlara zorla kutlatılmakta ve kadınların Çin kültürüne ait kıyafetleri giyerek süslenmeleri istenmektedir. Tüm dinî ibadetlerin yasak olduğu Ramazan aylarında kadınlar, köy meydanlarına toplanarak içki içme yarışmasına katılmaya zorlanmaktadır.

Resim 43: Çin kültürüne ait giysilerle sokaklarda dolaşmaya zorlanan Uygur kadınlar

12. Toplama Kamplarında İşkence

Suçsuzken toplama kamplarına alınan ve sonradan kurtularak yurt dışına çıkmayı başaran sekiz kadın şahidin kampta yaşadıkları gerçek hikayeler ETHR tarafından "Koğuş Hikayeleri" serisi olarak yayınlanmaktadır. Dolaysıyla bu raporda bunlardan özet halinde bahsedilecektir.

Gülbahar Celilova:

4 Nisan 1964 tarihinde Kazakistan'da doğdu. Kazakistan vatandaşı ve Uygur Türk'üdür. 1997 yılından itibaren 20 yıl boyunca Urumçi – Kazakistan arasında ticaretle uğraştı. 20 Mayıs 2017'de Urumçi'ye geldi ve 22 Mayıs sabahı saat 08:00'da üç polis tarafından kaldığı otelden gözaltına alınarak toplama kampına götürüldü. Toplama kampında bir yıl üç ay on gün (467 gün) tutuklu kaldı ve türlü işkencelere uğradı. Kamptan kurtulduktan sonra Kazakistan üzerinden Türkiye'ye ardından Fransa'ya gitti. Şu anda Fransa'da sığınmacı olarak yaşamaktadır.

Mihrigül Tursun:

1989 yılında Doğu Türkistan'ın Çerçen ilçesinde doğan Mihrigül Tursun Uygur Türk'üdür. 2010 senesinde liseyi bitirdikten sonra lisans eğitimi almak üzere Mısır'daki British Üniversitesi'ne gitti. 2015'te evlenen Mihrigül Tursun, üçüz çocuk doğurduktan sonra aile ziyareti için Doğu Türkistan'a döndüğünde Urumçi Havalimanı'nda gözaltına alındı. 2015-2018 yılları arasında üç kez toplama kampına alındı, toplam 10 ay (300 gün) bu kampta tutuklu kaldı ve çeşitli işkenceler gördü. Kamplardan kurtulduktan sonra önce Mısır'a, ardından da ABD'ye iltica etti. Şu anda ABD'de sığınmacı olarak yaşamaktadır.

Zumret Davut:
16 Haziran 1982'de Urumçi'de doğan Zumret Davut Uygur Türk'üdür. 2005 yılında Urumçi'de ticaret yapan bir Pakistan vatandaşı ile evlendi. 31 Mart 2018'de polisler tarafından hiçbir sebep gösterilmeden Urumçi'deki toplama kampına götürüldü. Zumret Davut toplama kampında 62 gün kaldı ve türlü işkencelere maruz kaldı. Serbest kaldıktan sonra önce Pakistanlı eşiyle Pakistan'a, ardından ABD'ye gitti, orada sığınmacı olarak yaşamaktadır.

Kalbinur Sıdık:
5 Haziran 1969 tarihinde Urumçi'de doğan Kalbinur Sıdık Özbek Türk'üdür. 9 Ekim 1990 yılında Urumçi 24. İlkokulu'nda Çin Dili öğretmeni olarak çalışmaya başladı. 2017 yılının Mart ayından Eylül ayına kadar Urumçi Eğitim Müdürlüğünün emriyle Urumçi'deki erkeklerin kapatıldığı toplama kampında eğitmen olarak görevlendirildi. Buradaki tutsaklara Çince öğretti. Ardından yaklaşık 10.000 kadının kapatıldığı toplama kampında eğitmenlik yapmaya zorlandı. Eğitim kamplarında yaklaşık sekiz ay eğitmenlik yaptıktan sonra eskiden çalıştığı ilkokula döndü ve işten çıkartıldığını öğrendi. 9 Ekim 2019'da türlü zorluklara rağmen pasaportunu geri almayı başardı. Hollanda'daki kızını ziyarete gittikten sonra burada sığınmacı olarak yaşamaya devam etti.

Gülzira Auelkhan:
20 Haziran 1979 yılında Doğu Türkistan'da doğan Gülzira Auelkhan Kazak Türk'üdür. 2014 yılında ailesiyle beraber Kazakistan'a gitti. 2017'de Doğu Türkistan'a döndüğünde pasaportuna ve Kazakistan ikamet kartına polisler tarafından el konuldu. 15 Temmuz 2017'de göz altına alınarak toplama kampına götürüldü, türlü işkencelere maruz kaldı. Gülzira toplama kampında temizlik işçisi olarak çalıştırılırken, aynı zamanda kamptaki polisler tarafından tecavüz edilmek için seçilen kızların kıyafetlerinin çıkartılması ve yatağa kelepçelemesi görevini yapmaya zorlandı. 15 Kasım 2018'de toplama kampından çıkarıldıktan sonra çalışma kampına alındı, ardından buradan kurtularak Kazakistan'a kaçtı. Bir müddet Türkiye'de yaşadıktan sonra ABD'ye iltica etti. Şu anda ABD'de sığınmacı olarak yaşamaktadır.

Gülbahar Haitiwaji:
1966 yılında Gulca'da doğan Gülbahar Haitiwaji, Uygur Türk'üdür. 2002 yılında eşi ve iki çocuğuyla birlikte ilk yurtdışı seyahatini yaptı. 2006'da Fransa'ya yerleşti. 2016 yılına kadar Doğu Türkistan'a gidip gelerek hayatını sürdürdü. 2016'da Doğu Türkistan'a döndüğünde pasaportuna el konuldu. 29 Ocak 2017'de Karamay'daki yerel karakola çağırıldı ve o tarihten sonra 32 ay boyunca toplama kampına kapatılarak türlü işkencelere maruz kaldı. 21 Ağustos 2019'da Fransa'ya döndü. Şimdi Fransa vatandaşı iki kızı ve eşiyle yaşamakta.

Sayragül Savutbay:
16 Eylül 1976'da Doğu Türkistan'ın Mongolküre ilçesinde doğan Sayragül Savutbay, Kazak Türk'üdür. Üniversiteden mezun olduktan sonra memleketinde kreş müdürü olarak çalıştı. Eşi Kazakistan vatandaşı olan Sayragül iki çocuk annesidir. 2016 yılında ailesi ile Kazakistan'a taşınmayı planlarken elindeki kimlik belgelerine Çin Hükümeti tarafından el konuldu. 2017 yılından sonra toplama kampında Çince eğitmenlik yapmaya zorlandı. İşinden kovuldu ve 5 Mayıs 2018'de Kazakistan'a kaçtıktan sonra Almanya'ya sığındı. Şu anda Almanya'da yaşamaktadır.

Tursunay Ziyavudun:
1978 yılında Doğu Türkistan'ın Künes ilçesinde doğan Tursunay Ziyavudun, Uygur Türk'üdür. 2010 yılında ilk kez Kazakistan'a gitti ve orada yedi ay kaldı. Doğu Türkistanlı bir Kazak Türk'üyle evlendikten sonra 2011 yılında Kazakistan'a gitti ve beş sene orada kaldı. Kazakistan vatandaşlığını alamayınca pasaport süresini uzatmak için 2016 yılının aralık ayında Doğu Türkistan'a döndü. 8 Mart 2018'de Künes'teki toplama kampına götürüldü ve dokuz ay burada kaldı. Toplama kampında tecavüz dahil olmak üzere türlü işkenceye maruz kaldı. Kazakistan vatandaşı eşi'nin mücadelesi sonucunda 2019 Ekim ayında Kazakistan'a geldi. Ancak Kazakistan hükümeti vatandaşlık vermeyince ABD'ye gitti.

Resim 44: Doğu Türkistan'daki toplama kampının tel örgüsü

Resim 45: Toplama kampı kadın şahitleri

Toplama kamplarından kurtulan kadınların tanıklıklarına göre kamplarda; henüz 13 yaşındaki küçük kız çocuklarından 80'li yaşlardaki ninelere kadar her nesilden kadın bulunmaktadır. Buradaki kadınların maruz kaldığı fiziksel ve zihinsel işkencelerin bazıları şu şekildedir:

Dayak, saçları kazıma, aç ve susuz bırakma, dinî inanca saldırma, aşağılama, konuşma yasağı, onur zedeleme, sağlığı ve temizliği ihmal etme, hijyenik olmayan ortamlarda kalmaya zorlama, tedaviden mahrum bırakma, beyin yıkama, psikolojik baskı, beden mahremiyetinin ihlali ve çıplak arama, hareket özgürlüğünden mahrum bırakmak için uzun süre sandalyeye zincirleme, elektrik şoku uygulama, anneliğe ve gebeliğe saldırı, cinsel istismar ve tecavüz, kürtaj, kısırlaştırma, rıza alınmadan tıbbi deneye tabi tutma, öldürme, cesedi hor görme (BengüTürk TV, 2019; Bitter Winter, 2019; Doğu Türkistan TV, 2019; DW News, 2019; DW Türkçe, 2021; euronews, 2019a; Gülçehre, 2019, 2020b, 2020a, 2021; Hill vd., 2021; Hong Kong Free Press, 2018; ICNA CSJ, 2020; Istiqlal TV, 2020d, 2020b, 2020c, 2021; Muslim Port, 2019; Rubio, 2018; Türkistan Press, 2019; UTJD, 2020; Uygur Haber, 2019; VOA News, 2019).

Resim 47: Xi Jinping'in televizyon konuşmasını izlemekte olan mahkumlar

Resim 46: Doğu Türkistan'daki toplama kamplarında kadınların saçları kesilerek peruk yapımında kullanılmaktadır

Resim 48: Toplama kamplarında kullanılan işkence sandalyesi

Değerlendirme ve Sonuç

Günümüzde Çin'in Doğu Türkistan'daki hak ihlalleri soykırım boyutuna ulaşmış durumdadır. Çin Halk Cumhuriyeti 1971'de BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni kabul etmiştir. Dahası Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (IAOKİS), İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi'ni de imzalamıştır. Buna rağmen Çin yönetimi, imzaladığı bu sözleşmeleri hiçe sayan uygulamaları Doğu Türkistan'da devam ettirmektedir.

Çin yönetimi işgal ettiği Doğu Türkistan topraklarında küçük kızlar ve yaşlı kadınlar dahil olmak üzere Türk asıllı Müslüman kadınların insan haklarını ihlal etmekte, bu uygulamaları her geçen gün arttırarak eylemlerine yenilerini eklemektedir. Çin'in Doğu Türkistan'da yaşayan Uygurlar başta olmak üzere Türk asıllı Müslüman kadınlara uyguladığı insanlık dışı eylemler aşağıda İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ndeki bazı maddelere göre değerlendirilmiştir.

Madde. 3: Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

Çin yönetimi Doğu Türkistan'da uyguladığı çeşitli uygulamalarla Doğu Türkistanlı kadınların bu maddede bahsedilen en temel haklarını tamamıyla ihlal etmektedir. Doğu Türkistanlı kadınlar;

- Zorla kürtaj olmakta ve kısırlaştırılmakta,
- Dinî eğitim alma ve vermeleri yasaklanmakta,
- Kılık-kıyafet özgürlükleri kısıtlanmakta,
- Evliliğe zorlanmakta,
- "İkiz Akraba" projesiyle hanelerine Han Çinlilerinin yerleştirilmekte,
- Keyfî olarak tutuklanmakta,
- Hapishanelere ve toplama kamplarına kapatılmakta,
- Organlarının çalınma tehlikesi vb. durumlarla karşı karşıya bırakılmaktadır.

Bu uygulamalar kadınların özgürlüklerinin ve güvenliklerinin ipotek altına alınması anlamına gelmektedir. Hatta cep telefonlarına ÇKP'nin talep ettiği gözetim uygulamalarını yüklemeleri yasalaştırılmış, telefonlarında hangi uygulamayı kullanıp kullanamayacaklarına kendileri karar veremeyecek duruma getirilmiştir.

Madde 4: Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz, kölelik ve köle ticareti her türlü biçimde yasaktır.

Doğu Türkistanlı kadınlar;

- Ücretsiz çalıştırılmakta,
- Zorla çalıştırılmakta,
- Köle işçi olarak satılmakta,
- Saçlarından peruk vb. imal edilmekte

Doğu Türkistanlı kadınların Çin fabrikalarına köle işçi olarak satılarak kendi iradeleriyle hareket edememeleri, iletişim ve yaşamın diğer alanlarında özgür olamamaları; neyi öğrenip neyi öğrenmeyeceğinin, hangi tür kıyafetler giyeceğinin, hangi tür yemekler yiyeceğine vb. ÇKP'nin emriyle belirlenmesi; Çin yönetiminin Doğu Türkistanlı kadınlara köle muamelesi yaptığının kanıtıdır.

Madde 5: Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez.

Doğu Türkistanlı kadınlar suçsuz olmalarına rağmen insanlık dışı muamelelere maruz kalmaktadır. Çin yönetiminin yaygın hale getirdiği toplama kamplarında ve hapishanelerde Doğu Türkistanlı kadınların tüm hakları ihlal edilmektedir. Yukarıdaki bölümde bahsedildiği gibi Doğu Türkistanlı kadınlar; Dayak, saçları kazıma, aç ve susuz bırakma, dinî inanca saldırma, aşağılama, konuşma yasağı, onur zedeleme, sağlığı ve temizliği ihmal etme, hijyenik olmayan ortamlarda kalmaya zorlama, tedaviden mahrum bırakma, beyin yıkama, psikolojik baskı, beden mahremiyetinin ihlali ve çıplak

arama, hareket özgürlüğünden mahrum bırakmak için uzun süre sandalyeye zincirleme, elektrik şoku uygulama, anneliğe ve gebeliğe saldırı, cinsel istismar ve tecavüz, kürtaj, kısırlaştırma, rıza alınmadan tıbbi deneye tabi tutma, öldürme, cesedi hor görme vb. gibi türlü işkencelere maruz kalmaktadır.

Madde 13: 1. Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır. 2. Herkes, kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.

Hiçbir Doğu Türkistanlının kendi istediği bir şehirde yaşama ve çalışma, özgür iradesiyle istediği şehre seyahat etme özgürlüğü bulunmamaktadır. Kadınlar dahil herkesin pasaportları toplanmış ve yurt dışı seyahatleri yasaklanmıştır.

Çin yönetimi yurt dışında eğitim görmekte olan veya eğitimini bitirip memleketine dönen kadınları tutuklamış; tutukluluk hallerinin devam ettiği hapishane ve toplama kamplarında ölümlerine sebep olmuştur. Doğu Türkistanlı kadınların;

- Bölge içindeki seyahatleri kısıtlanmakta,
- Pasaport alamamakta ve ellerindeki pasaportları toplanmakta,
- Yurt dışına seyahat edip geri dönenler tutuklanmakta ve hapsedilmekte,
- Yurt dışında eğitim görenler geri dönmeleri için aileleri ve akrabalarıyla tehdit edilmektedir.

Bütün bu uygulamalar Çin yönetiminin ele alınan maddelerdeki temel insan haklarını çiğnediğinin kanıtıdır.

Madde 16: 1. Yetişkin her erkeğin ve kadının ırk, uyrukluk veya din bakımından herhangi bir kısıtlamaya uğramaksızın evlenme ve aile kurmaya hakkı vardır. 2. Evlenme sözleşmesi, ancak evleneceklerin özgür ve tam iradesiyle yapılır. 3. Aile, toplumun doğal ve temel unsurudur; toplum ve devlet tarafından korunur.

Çin yönetimi Doğu Türkistanlı kadınları Han Çinlileriyle evlendirerek onların dinî inancını ve kültürünü değiştirmeye ve yok etmeye çalışmaktadır. Doğu Türkistanlı Müslüman kadınların dinsiz Han Çinlileriyle evlendirilmesi Çin Hükümeti tarafından desteklenmekte ve devamlı olarak teşvik edilmektedir. Müslüman kadınların bu evlilikleri kabul etmemesi "etnik nefret, aşırılık" olarak tanımlanmakta ve kadınların toplama kampına götürülmesi için yeterli sebep olarak görülmektedir.

Çin yönetiminin Müslüman Türk kadınlarını komünist Han Çinlileriyle zorla evlendirmesi, ailelerine Han Çinleri yerleştirerek aile mahremiyetini çiğnemesi bu maddedeki hakların ihlalidir.

Madde 18: Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, dini tek başına veya topluca, açık olarak ya da özel biçimde öğrenim, uygulama, ibadet ve dinsel törenlerle açığa vurma özgürlüğünü içerir.

Çin yönetimi öteden beri Doğu Türkistanlıların dinini öğrenmesi ve öğretmesini kısıtlamış, dinî alimleri tutuklamış ve yayınları yasaklamıştır. Günümüzde ise Doğu Türkistanlıların dinî ve kültürel yaşam tarzları "aşırılık" olarak nitelendirilmekte, onların "sağlıklı olmayan düşünceler ile enfekte olduklarını" ve toplama kamplarının onları "bu virüsten kurtarmak" için açılan merkezler olduğu söylenmektedir. Doğu Türkistanlı kadınların;

- Dini eğitim alması ve vermesi,
- Namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek gibi ibadetleri yerine getirmesi,
- Kılık-kıyafetlerinde dinî kurallara uyması,
- Evinde Kur'an-ı Kerim ve diğer dini kitapların bulunması,
- Dinî şekilde yapılan düğünlere katılması

vb. gerekçeler tutuklanmasına ve senelerce hapiste kalmasına sebep olmaktadır. Bütün bu yasaklar, Doğu Türkistanlı kadınların dinî özgürlüğünün olmadığının kanıtıdır.

Madde 19: Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.

Doğu Türkistanlı kadınların İslam dinine inanması, dinî kültüre sahip çıkması ve dinini yaşaması onların beyin yıkamaya maruz kalmasının sebeplerinden bazılarıdır. Çin yönetimi Doğu Türkistanlı kadınların düşüncelerini değiştirmek için;

- Zorla bayrak törenleri düzenlemekte,
- ÇKP'yi öven marşları ve şarkıları söylettirmekte,
- Saatlerce Xi Jinping'in konuşmalarını izletmekte,
- Toplama kamplarında dininden vazgeçmeye vb. zorlamaktadır.

Çin yönetiminin bu tür uygulamaları nedeniyle Doğu Türkistanlı kadınların kendi düşüncelerine dair araştırma yapma, bunları öğrenme ve yayma hakları yoktur. Kadınlar düşüncelerini ÇKP'nin istediği şekilde değiştirmeye zorlanmaktadır. Hatta kendi düşünceleri yüzünden suçlanarak hapsedilmektedir.

Çin yönetiminin Doğu Türkistan'da yaptıkları açıkça soykırım niteliği taşımaktadır. Nitekim bu uygulamaları dünyanın farklı yerlerindeki araştırmacılar, insan hakları örgütleri ve ülkeler soykırım olarak tanımlamaktadır. Hollanda ve Kanada parlamentolarından sonra İngiltere Parlamentosu, Çin yönetiminin Doğu Türkistan'da soykırım yaptığını kabul etmiştir. Soykırımın yapıldığı bir ülkede hak ihlallerinden en çok zarar görenler de kadınlar ve çocuklardır. Bu hak ihlalleri ve sistematik soykırımın durdurulması için tüm insanlığın ve insan hakları savunucularının acil harekete geçmesi gerekmektedir. Doğu Türkistan'daki soykırım çoktan acil müdahale edilmesi gereken bir insanlık meselesi haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

Acar, H. (2019). Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın. İnsan ve İnsan, 6(21), 395–411. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/776180

airmb.com. (2019). Domuz Yılı posta pullarındaki üç küçük domuz, aile planlamasının tamamen kaldırılıcağını mı gösteriyor?(猪年邮票三只小猪，预示计划生育将全面放开？). airmb.com. http://www.airmb.com/12sxyp/2018/0814/62716.html?__cf_chl_jschl_tk__=13af76754c-31b4241541e7fc9000e2f4771a9470-1618995874-0-AXX3j5j2Q1zVXCdZg1drs8IeopMUvhZcyYNSbGYKKLqBnxnIxD6TeuqsBfKX2ec4qEHFd7sprs2SKmD7BLoLGvbtiR8L4_zU-FAaEDkzHZiSuUq8DuQ20Cd29Hpk_V9Kj1_zD

Aktan, S. (2020). Rapor: Zorla doğum kontrolü ve kısırlaştırma ile Uygur nüfusu azaltılıyor. euronews. https://tr.euronews.com/2020/08/03/rapor-zorla-dogum-kontrolu-ve-k-s-rlast-rma-ile-uygur-nufusu-azalt-l-yor

Altunkaya, T. (2019). Uygur Türkleri'nin her hareketi kayıt altına alınıyor: Komşuyla görüşmemek şüpheli sayılıyor. https://tr.euronews.com/2019/05/03/uygur-turklerinin-her-hareketi-kayit-altina-aliniyor-komsuyla-gorusmemek-supheli-sayiliyor

Anhui Guoyuan Financial Holdings Group Co. Ltd. (2018). Xinjiang Aid, to the hearts of the masses. Anhui Guoyuan Financial Holdings Group Co. Ltd (安徽国元金融控股集团有限责任公司). http://archive.is/YBJQ3

Atajurt Kazakh Human Rights. (2019). Beat 214: Tursunay, Kazakhstan. https://www.youtube.com/watch?v=qO120opFd9s&t=43s

Atayurt, M. A. (2021). Çin'in "Kardeş Aile" politikasında dikkat çeken ayrıntı. Türkistan Press. http://turkistanpress.com/page/cin-in-kardes-aile-politikasinda-dikkat-ceken-ayrinti/2728

Aximu, K. (2020). Xinjiang'ın bir video reklam filmi 100 Uygur kızı Han Çinli ile evlenmeye çağırıyor (新疆视频广告呼吁百名维吾尔女性快嫁汉人). VOA. https://www.voachinese.com/a/china-xinjiang-inter-marriage-20200821/5553607.html

Aydoğan, S. (2021). Kanada, Çin'in Uygur Türklerine yönelik uygulamalarını "soykırım" olarak tanımladı. AA Haber. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kanada-cinin-uygur-turklerine-yonelik-uygulamalarini-soykirim-olarak-tanimladi/2153646

Bag, M. (2019). RFA: Doğu Türkistanlı kadınlar, Çinli erkek görevlilerle yatağını paylaşmaya zorlanıyor. euronews. https://tr.euronews.com/2019/11/19/dogu-turkistanli-kadinlar-cinli-erkek-gorevlilerle-yatagini-paylasmaya-zorlaniyor

Baidu Baike. (2021). Doğum Kontrol Politikası (计划生育 <基本国策>). BaiduBaike (百度百科). https://baike.baidu.com/item/计划生育/608369?fr=aladdin

Baidu Tieba. (2017). İş arkadaşım sabah Jingwang Weishi indirdi, bir şeyler bulundu, polis tarafından götürüldü. (我同事上午安装净网卫士APP查到有东西、 被警察带走了。). Baidu贴吧. https://www.baidu.com/s?&wd=新疆民众被迫安装“净网卫士”&ie=utf-8

BBC News. (2014). Çin Urumçi'de peçeyi yasaklıyor. BBC News. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141211_urumci_pece

BBC News. (2018). Çin, nüfusunu artırmak için aile planlamasına son vermeye hazırlanıyor. BBC News. https://www.bbc.com/turkce/45482906

BBC News. (2019a). BBC, Uygur Türkü Müslümanların tutulduğu toplama kamplarına girdi. https://www.youtube.com/watch?v=4kXBH21-dxM&t=2s

BBC News. (2019b). Çin'in Uygur Türklerine yönelik "beyin yıkama" kampları. BBC News. https://www.youtube.com/watch?v=4tP11xOKyv4&t=1s

BBC News. (2020). Çin'in hapse attığı Müslüman Kazaklar anlatıyor. BBC News. https://www.youtube.com/watch?v=mDPi1Lz-rXI&t=31s

BBC News. (2021a). ABD, Çin'i "Uygurlara soykırım yapmakla" suçladı, Pekin'in yanıtı "ölçüsüz yalanlar" oldu. https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55723325

BBC News. (2021b). Kanada'da parlamento Çin'in Uygurlara yaptıklarını 'soykırım' olarak tanıdı. https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56164272

BBC News. (2021c). New evidence of China moving Uighur minority workers in order to uproot communities. BBC News. https://www.youtube.com/watch?v=-mqga0a6H8I&t=191s

BBC News. (2021d). Uyghurs: MPs state genocide is taking place in China. BBC News. https://www.bbc.com/news/uk-politics-56843368

BengüTürk TV. (2019). Gülbahar Celilova Doğu Türkistan'daki kamplarda yaşananları BengüTürk TV'ye anlattı. https://www.youtube.com/watch?v=d89XIys510s

Bitter Winter. (2019a). Uyghur survivor of torture Mihrigul Tursun speaks at the side event. https://www.youtube.com/watch?v=73Slmw9fALk&t=702s

Bitter Winter. (2019b). Uyghur survivor of torture Mihrigul Tursun speaks at the side event. https://www.youtube.com/watch?v=73Slmw9fALk

Biz10 TV. (2019). Doğu Türkistan'da Çin işkencesine maruz kalan Gülbahar Celilova. 24:59. https://www.youtube.com/watch?v=wTSPtscamUE

Business Standard. (2021). Beijing intensifies attacks on foreign media, journalists to curb coverage. Business Standard. https://www.business-standard.com/article/international/beijing-intensifies-attacks-on-foreign-media-journalists-to-curb-coverage-121031600091_1.html

Byler, D. (2018a). Davetsiz gelen mısafirler: Uygurların evlerine yerleştirilen milyonlarca memurlar (不请自来的客人：闯入维族家庭的百万公务员). New York Times. https://cn.nytimes.com/opinion/20181220/xinjiang-uighur-homes/

Byler, D. (2018b). Uyghur human rights violations in northwest China. The SAGE Encyclopedia of Pharmacology and Society. https://doi.org/10.4135/9781483349985.n422

CBC Radio. (2019). "They followed me everywhere": Reporter tailed, deterred while investigating Uighur detention in Xinjiang. CBC Radio. https://www.cbc.ca/radio/thecurrent/the-current-for-may-23-2019-1.5145446/they-followed-me-everywhere-reporter-tailed-deterred-while-investigating-uighur-detention-in-xinjiang-1.5146273

Çelik, K. B. (2018). Müslüman dünyada kürtaj ne durumda? Medyascope. https://medyascope.tv/2018/08/30/musluman-dunyada-kurtaj-ne-durumda/

Chiara, G. (2018). One million Chinese people move into Muslim homes to report on İslamic or unpatriotic beliefs. İndependent. https://www.independent.co.uk/news/world/asia/china-uighur-muslim-people-move-homes-xinjiang-china-religion-a8648561.html

CNN. (2019). China tries to thwart CNN investigation into detention camps. https://www.youtube.com/watch?v=nbBsh46aSz4

CNN. (2020). China's war on Uyghur women. https://edition.cnn.com/videos/world/2020/07/30/china-war-on-women-vpx.cnn

Congar, K. (2020). H&M Uygurlara yapılan insan hakları ihlalleri nedeniyle Çin'deki pamuk üreticileriyle bağını kesti. euronews. https://tr.euronews.com/2020/09/18/h-m-uygurlara-yap-lan-insan-haklar-ihlalleri-nedeniyle-cin-deki-pamuk-ureticileriyle-bag-n

cssn.cn. (2014). Xinjiang'da bazı bölgeler 75 aşırı dini faaliyetler hakkında bilgiler öğreniyor, faaliyette bulunanlara rastalnınca polise bildirebilir (新疆部分地区学习识别75种宗教极端活动 遇到可报警). www.cssn.cn (中国社会科学网). http://www.cssn.cn/zjx/zjx_zjsj/201412/t20141224_1454905_1.shtml

Cuddy, A., & Aktan, S. (2018). Avrupa'da kürtaj: En katı ve en liberal ülkeler. Euronews. https://tr.euronews.com/2018/05/03/avrupa-da-kurtaj-en-kat-ve-en-liberal-ulkeler

Cuma. (2020). Bayrak dikme törenine başörtü ile katılan bir kadın 19 yıl hapis cezasına çarptırıldı (بايراق چىقىرىش مۇراسىمىغا ياغلىق ئارتىپ چىققان بىر ئايال 19 يىللىق كېسىلگەن). RFA. https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/uyghurda-tutqun-04262020221126.html

Doğu Türkistan'da Toplama Kampları Adım Adım Soykırı. (y.y.).

Doğu Türkistan Bulteni. (2020). Türkiye'den iade edilen Zinnetgül Tursun'un öldüğü iddia edildi. Doğu Türkistan Bulteni Haber Ajansı. https://www.doguturkistanbulteni.net/turkiyeden-iade-edilen-zinnetgul-tursunun-oldugu-iddia-edildi/

Doğu Türkistan TV. (2019). Doğu Türkistan'daki Çin toplama kampında kalan tanık Zumret Davut Çin işkenceleri anlatıyor. https://www.youtube.com/watch?v=vAd3BrppYR4

Dong, X. (2017). Kötüleşti! Xinjiang halkı "ağ korumaları" takmak zorunda kalıyor. Yorum: elektronik kelepçe gibi. (雪上加霜！新疆民众被迫安装"净网卫士" 评：犹如电子手铐). bannedbook.org. https://www.bannedbook.org/bnews/cnnews/20170724/796653.html

downcc.com. (2018). Xinjiang polis Jingwang Weishi 1,3 Android (新疆警察净网卫士apk v1.3 安卓版). downcc 绿色资源网. http://www.downcc.com/soft/382870.html

DUK. (2019). Doğu Türkistan'da 300'den fazla aydın tutuklu. Dünya Uygur Kurultayı. https://www.uyghurcongress.org/tr/dogu-turkistanda-300den-fazla-aydin-tutuklu/

DW News. (2019). İşkence ve zulümden kaçan Uygur anlatıyor. DW Türkçe. https://www.youtube.com/watch?v=czQFhSwluVk

DW News. (2021a). ABD'den Çin'e "soykırım" suçlaması. DW. https://www.dw.com/tr/abdden-çine-soykırım-suçlaması/a-56279335

DW News. (2021b). Hollanda meclisi de "soykırım" dedi. https://www.dw.com/tr/hollanda-meclisi-de-soykırım-dedi/a-56707863

DW Türkçe. (2021). Uygurlara sessiz "soykırım" mı uygulanıyor? "İğne sonrası bazı kadınlar adet görmüyor". DW Türkçe. https://www.youtube.com/watch?v=KrM5twJ84E4

Ekrem. (2016). Ulrich Delius: Elishku olayı bir soykırımdır (ئۇلرىك دېلىيۇس: ئېلىشقۇ ۋەقەسى شەرقىي قىرغىنچىلىقتۇر). Radio Free Asia. https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/siyaset/ilishqu-weqesi-08032016154612.html

Erdem, A. K. (2019). Doğu Türkistan'da kampta tutulduğunu iddia ettiği eşinden üç yıldır haber alamıyor. İndependent. https://www.indyturk.com/node/96561/haber/doğu-türkistan'da-kampta-tutulduğunu-iddia-ettiği-eşinden-üç-yıldır-haber-alamıyor

Erim, O. B. (2020). Uygur Türkü doktor, Çin'in uyguladığı etnik temizliği anlattı. QHA. https://qha.com.tr/haberler/politika/uygur-turku-doktor-cinin-uyguladigi-etnik-temizligi-anlatti/247158/

Erim, O. B. (2021). Japonya'daki dev firmalardan Çin'e Uygur tepkisi. QHA. https://qha.com.tr/haberler/guncel/japonya-daki-dev-firmalardan-cin-e-uygur-tepkisi/304677/amp/

euronews. (2019a). "Tecavüz sıradan, ağlamak yasaktı": Uygur Türkü kadın Çin'de toplama kampında yaşadıklarını anlattı. https://www.youtube.com/watch?v=aL3eDYa0_Lc&t=2s

euronews. (2019b). Uygur Türkü Tursun: Haber alamadığım çocuğumun toplama kampında olduğunu TikTok videosunda gördüm. euronews. https://www.youtube.com/watch?v=cnQ-gpv8Sp4

euronews. (2021). Kanada, Çin'in Uygurlara yönelik uygulamalarını "soykırım" olarak tanıdı, Pekin'den kınama geldi. https://tr.euronews.com/2021/02/22/kanada-federal-parlamentosu-cin-in-uygur-turklerine-yonelik-uygulamalar-n-soyk-r-m-olarak-

Fabrika Sahibi. (2020). Çin'in Doğu Türkistan'da kurduğu ceviz kırma fabrikasında çalıştırılan Uygur Kadınlar, Kaynak: Çinli fabrika patronu. https://www.facebook.com/zaomure.dawuti

Fergus Ryan, D. C., & Ruser, N. (2018). Mapping Xinjiang's 're-education' camps. https://www.aspi.org.au/report/mapping-xinjiangs-re-education-camps

France 24. (2019). Fake tourists and car crashes: How China blocks reporters in Xinjiang. https://www.france24.com/en/20190627-fake-tourists-car-crashes-how-china-blocks-reporters-xinjiang

Gergerlioğlu, S. (2021). Doğu Türkistanlı kadınlar çocukları için yürüyor. https://www.gazeteduvar.com.tr/dogu-turkistanli-kadinlar-cocuklari-icin-yuruyor-haber-1516209

Greer, T. (2018). 48 ways to get sent to a Chinese concentration camp. Foreign Policy. https://foreignpolicy.com/2018/09/13/48-ways-to-get-sent-to-a-chinese-concentration-camp/

Guanchazhe. (2018). Uygur-Çin evlilikleri olgusunu doğru bir şekilde anlayın, Uygur-Çin evliliklerini normalleştirin ve ulusal birliği etkileyen temel sorunları çözün (正确认识维汉通婚现象，使维汉通婚恢复正常化，破解影响民族团结的关键问题). Guancha Zhe (观察者). https://user.guancha.cn/main/content?id=47095&s=fwzxfbbt

Guardian News. (2021). BBC journalist leaves China after Beijing criticises Uighurs coverage. https://www.theguardian.com/world/2021/mar/31/bbc-journalist-john-sudworth-leaves-china-amid-criticism-of-networks-coverage

Gülçehre. (2019). Sedirdin: Toplama kampındaki karımdan "ben bittim" diye mesaj geldi (سەدىردىن: لاگېردىكى ئايالىمدىن «ئەمدى مەن تۈگەشتىم. . .» دەپ ئۇچۇر كەلدى). RFA. https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/muyesser-muhemmet-07102019170634.html?fbclid=IwAR2BkRanF2l_HuH-CiaMtySvTraEVkzggI65vc0V1QT2jOsGEMG8SnPf2lI

Gülçehre. (2020a). Toplama kamp öğretmeni Kalbinur Sıdık: ben orada gördüklerimi hazmedemiyorum (لاگېر ئوقۇتقۇچىسى قەلبىنۇر سىدىق: مەن ئۇ يەردە كۆرگەن قىرغىنچىلىق ئۇچىمگە پاتمىدى (2)). Radio Free Asia. https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/qelbinur-sidiq-09252020135729.html

Gülçehre. (2020b). Toplama kampı öğretmeni Kalbinur Sıdık: Benin orda gördüğüm soykırım içime sığmadı. (2) (لاگېر ئوقۇتقۇچىسى قەلبىنۇر سىدىق: مەن ئۇ يەردە كۆرگەن قىرغىنچىلىق ئۇچىمگە پاتمىدى (2)). Radio Free Asia. https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/qelbinur-sidiq-09252020135729.html

Gülçehre. (2021). Ben toplama kampından nasıl hayatta kaldım (مەن لاگېردىن قانداق ھايات قالدىم). Radio Free Asia. https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/lager-shahiti-01212021192721.html

GZT. (2019). Doğu Türkistan: Neler oluyor? Tanıklar anlatıyor. https://www.youtube.com/watch?v=eisAyHYJzKU

Hill, M., Campanale, D., & Gunter, J. (2021). Çin'in kamplarda tuttuğu Uygur Türkleri BBC'ye konuştu: "Sistematik tecavüz ve işkence vardı". BBC News. https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-55922214

Hong Kong Free Press. (2018). "Ben onların beni öldürmesini istedim." Kamp şahidi Mirigül Tursun Amerika'da tanıklık verdi. ('I begged them to kill me' - ex-Xinjiang detainee Mihrigul Tursun gives testimony in the US). https://www.youtube.com/watch?v=dsd1NkCKaNg&t=14s

Hongsheng Plastik Sanayı. (2020). Aksu Hongsheng Plastik Sanayi' çalışan Uygur kadınlar (阿克苏弘盛塑业). https://www.facebook.com/zaomure.dawuti/videos/427766021713350

Hotan People's Republic. (2019). "Hotan migrant workers find employment in Jiangxi Nanchang's high-tech enterprises" (和田外出务工人员在江西南昌高新企业就业掠 影). Hotan People's government (和田市人民政府). http://archive.is/tUYEs

Hualv Lvshi. (2021). Xijiang, Kaşgar'daki Uygur-Han evlilik politikası nedir? Herhangi bir teşvik var mı?(新疆喀什地区维汉通婚政策是怎么样的？有什么鼓励吗？). 华律. https://m.66law.cn/news/ask/9927561.aspx

Huang, A. (2014). Xinjiang Han Çinli ve diğer etnik grupların birbiri ile evlenmesine teşvik ederek etnik çatışmaları ortadan kaldırıyor (新疆鼓励民汉通婚弥合民族矛盾). New York Times. https://cn.nytimes.com/china/20140903/c03xinjiang/

Huşur, Ş. (2021a). Japonya'dan geri dönen araştırmacı Mehray Erkin Kaşgar Yanbulak cezaevinde öldü (ياپونىيەدىن قايتقان تەتقىقاتچى مېھرىئاي ئەركىننىڭ قەشقەر يانبۇلاق قاماقخانىسىدا جان ئۈزگەنلىكى ئايدىڭلاشتى). Radio Free Asia. https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/mihriay-erkin-05132021143945.html

Huşur, Ş. (2021b). Komşusunun kavgasını bastıran Zeytinhan İsmayil dini aşırılık şübhesiyle gözaltına alındı (قوشنىسىنىڭ جېدىلىنى ئايرىغان زەيتۇنخان ئىسمائىل دىنىي ئەسەبىيلىك گۇمانى بىلەن لاگېرغا ئەكېتىلگەن). Radio Free Asia. https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/diniy-esebiylik-05202021131909.html

Huşur, Ş. (2021, Temmuz 2). Xinjiang Üniversitesi Polisi: Rahile Davut halk ve hükümet arasını bozdu (شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ساقچىسى: راھىلە داۋۇت دېھقانلار بىلەن ھۆكۈمەت ئارىسىدا قۇتراتقۇلۇق قىلغان). Radio Free Asia. https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/rahile-dawut-07022021155644.html

ICNA CSJ. (2020). Victim Testimony of Uyghur Crisis: Sr. Mihrigul Tursun. https://www.youtube.com/watch?v=JkEP_O5u5ok

Independent Türkçe. (2021). Uygurların zorla çalıştırılmasına dair eylem çağrısını destekleyen Marks&Spencer'a övgü. https://www.indyturk.com/node/297066/dünya/uygurların-zorla-çalıştırılmasına-dair-eylem-çağrısını-destekleyen-marksspencera

Istiqlal TV. (2020a). "Olay ve Tartışma" Sayı 12: Dünya İnsan Hakları Günü ve Doğu Türkistan'daki Soykırım («ۋەقە ۋە مۇلاھىزە» -12سان: دۇنيا كىشىلىك ھوقۇق كۈنى ۋە شەرقىي تۈركىستانداىكى ئىرقىي قىرغىنچىلىق). Istiqlal TV. https://www.youtube.com/watch?v=C-N1GHVUGj4&t=4510s

Istiqlal TV. (2020b). Patlayan Sükunet 57. Bölüm: Vahşi toplama kamp hayatı (پارتلىغان سۈكۈت -57سان: ئېچىنىشلىق لاگىر ھاياتى). https://www.youtube.com/watch?v=n-9MOAQQNL4

Istiqlal TV. (2020c). Patlayan Sükunet 58. Bölüm: Vahşi toplama kamp hayatı (پارتلىغان سۈكۈت -58 سان: ئېچىنىشلىق لاگىر ھاياتى). https://www.youtube.com/watch?v=Q9i0gYWe0WI&t=17s

Istiqlal TV. (2020d). Patlayan Sükunet 60. Bölüm: Vahşi toplama kamp hayatı (پارتلىغان سۈكۈت -60 سان: ئېچىنىشلىق لاگىر ھاياتى). https://www.youtube.com/watch?v=Jpk6dmgLCPM

Istiqlal TV. (2021). Bu zülme kim dayanabilir? (بۇ دەپسەندىچىلىككە كىم چىدايدۇ؟). https://www.youtube.com/watch?v=NbiIx7aJV5M

İzbasar, N. (2020). Doğu Türkistan Raporu: Geçmişten bugüne dini ve etnik baskılar. https://www.ihh.org.tr/public/news/4/4462/dogu-turkistan-raporu---nurettin-izbasar.pdf

Kuşçu, A. D. (2016). Selçuklu devlet yönetiminde kadının yeri ve Altuncan Hatun. Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, 1, 173–191. https://dergipark.org.tr/tr/pub/sema/issue/27099/264353

Li, X. (2004). Çin'deki çeşitli etnik gruplar arasındaki evliliğin statükosunun analizi, (中国各民族间族际婚姻的现状分析). Xinjiang Sosyal Bilimler Akademisi (新疆社会科学院), 28(3), 69. http://www.cqvip.com/qk/95654x/200403/9967184.html

Li, X. (2008). Xinjiang'da etnik gruplar arası evliliklerin incelenmesi ve analizi (新疆族际通婚的调查与分析). Journal of Xinjiang University (Philosophy, Humanities and Social Sciences Edition) 新疆大学学报, 3. http://www.xjass.cn/shx/content/2008-07/15/content_21383_2.htm

Li, X. (2012). Güney Xinjiang'ın kırsal alanlarında Uygur-Han Arası evliliklerinin incelenmesi ve analizi (新疆南部农村的维汉通婚调查分析). Xinjiang Sosyal Bilimler Akademisi (新疆社会科学院), 4, 12–13. http://www.shehui.pku.edu.cn/upload/editor/file/20180627/20180627101752_2618.pdf

Li, X. (2021). Xinjiang'daki nüfus değişiklikleri analiz raporu(新疆地区人口变动情况分析报告). Çin Kaşgar Net (中国喀什网). http://m.zgkashi.com/c/2021-01-07/510339.shtml

Mazlumder Dış İlişkiler Komitesi. (2010a). Doğu Türkistan insan haklari raporu. Içinde İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (C. 52, Sayı 1). https://istanbul.mazlumder.org/fotograf/yayinresimleri/dokuman/dogu-turkistan-raporu.pdf

Mazlumder Dış İlişkiler Komitesi. (2010b). Doğu Türkistan insan hakları raporu. Mazlumder İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği.

MEB. (2001). KADININ TÜRK TOPLUMUNDAKİ YERİ (SOSYAL HAKLARI, SİYASİ HAKLARI). http://www.meb.gov.tr/belirligunler/10kasim/inkilaplari/toplumsal/kadin_haklari.htm#:~:text=Türk toplumunda kadının saygın bir,sporlar yapar ve savaşlara katılırlardı

milliyet. (2015). Anne karnındaki bebeğe Çin zulmü. https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/anne-karnindaki-bebege-cin-zulmu-10871618

Muhafız. (2018). Doğu Türkistanlı kızlar Çinlilerle zorla evlendiriliyor. HABER UYGUR AJANSI. https://www.haberuygur.com/uygur-kizlari-cinli-erkeklerle-zorla-evlendiriliyor/

Muslim Port. (2019). Kazak Celilova Çin zulmünü anlattı: Müslüman kimliğimizden dolayı iskence gördük. https://www.youtube.com/watch?v=J03-Rm7Ia0I

Ozoğlu, M. (2020). Çin, Uygur Türklerini doğum kontrole zorluyor; uzmanlar uygulamayı "soykırım" olarak niteledi. euronews. https://tr.euronews.com/2020/06/29/cin-in-uygur-turklerine-uygulad-g-dogum-kontrol-program-art-k-daha-yayg-n-ve-sistematik-ar

Pandya, J. (2020). China exposed, stooge scurries to disown ad seeking "100 Uyghur women" for inter-marriage. Republic World. https://www.republicworld.com/world-news/china/china-exposed-stooge-scurries-to-disown-ad-seeking-100-uyghur-women.html

People's Daily. (2018). Guangdong industry Xinjiang aid: helping Kashgar ethnic women find employment (广东产业援疆 助力喀什少数民族妇女就业). CCTV News (央视网). http://news.cctv.com/2018/11/09/ARTIb9woWHwXK0Gs44iTjaKl181109.shtml

People's Net. (2015). Çin Halk Cumhuriyeti Nüfus ve Aile Planlaması Yasası (中华人民共和国人口与计划生育法). www.rmzxb.com.cn. http://www.rmzxb.com.cn/c/2015-12-30/661270.shtml

Polemikhaber. (2021). Uygurlu kadınlar İstanbul'dan Ankara'ya yürüdü. Polemikhaber. https://www.polemikhaber.com/yasam/uygurlu-kadinlar-istanbul-dan-ankara-ya-yurudu-h50810.html

Ponsford, D. (2021). Telegraph's Sophia Yan on being tracked, intimidated and assaulted by Chinese state. PressGazette. https://www.pressgazette.co.uk/reporting-china-sophie-yan-journalism/

Press Gazette. (2020). The best journalism of 2020 revealed: British Journalism Awards shortlist. PressGazette. https://www.pressgazette.co.uk/the-best-journalism-of-2020-revealed-british-journalism-awards-shortlist/

QHA. (2017). Çin, Türkiye'den dönen 6 Uygur öğrenciye hapis cezası verdi. http://old.qha.com.ua/tr/yasam-olaylar/cin-turkiye-den-donen-6-uygur-ogrenciye-hapis-cezasi-verdi/159613/

Rajagopalan, M. (2018). China is forcing people to download an App that tells them to delete "dangerous" photos. BuzzFeed News. https://www.buzzfeednews.com/article/meghara/china-surveillance-app

RFA. (2013). "Xinjiang Hotan'de 4 Uygur kadın zorla kürtaj'a mağruz kaldı" (新疆和田4名维族女性被强制堕胎). RFA. https://www.rfa.org/mandarin/yataibaodao/shaoshuminzu/hc-12302013141802.html

RFE. (2020). Report: China's Birth-Control Policy On Uyghur Women May Amount To "Genocide". Radio Free Europe Radio Library. https://www.rferl.org/a/china-forced-birth-control-on-uyghur-women/30697276.html

Rong, M. (2001). Çin'de çeşitli etnik gruplar arasında etnik gruplar arası evlilikler（中国各民族之间的族际通婚）. 中华民族凝聚力形成与发展，1, 9. http://www.shehui.pku.edu.cn/upload/editor/file/20180626/20180626111138_9926.pdf

Rubio, M. (2018). Rubio Chairs CECC Hearing on The Communist Party's Crackdown on Religion in China. https://www.youtube.com/watch?v=grjRJmAMcCg

Ruser, N. (2020). Documenting Xinjiang's detention system. https://xjdp.aspi.org.au/resources/documenting-xinjiangs-detention-system/

Ruser, N., Leibold, J., Munro, K., & Hoca, T. (2020). Cultural erasure (Sayı 38). https://www.aspi.org.au/report/cultural-erasure

shahit.biz. (2020). Testimony for Erlan Qabden. shahit.biz. https://shahit.biz/eng/viewentry.php?entryno=2135

shahit.biz. (2021). Xinjiang Victims Detabase. shahit.biz. https://shahit.biz/eng/#stats

Shepherd, C., & Pitel, L. (2020). The Karakax list: how China targets Uighurs in Xinjiang. myFT. https://www.ft.com/content/e0224416-4e77-11ea-95a0-43d18ec715f5

Sina News. (2014). Urumçi Uygur-Han ilişkileri araştırması: etnik guruplar arası evlilikler durumu iyileşmeye devam ediyor (乌鲁木齐维汉关系调查:通婚状况不断改善). Sina 新闻中心. http://news.sina.com.cn/c/2014-06-16/162530371123.shtml

solidot. (2018). "Jingwangweishi" nin toplanan verileri düz metin olarak ilettiği bulundu. (净网卫士被发现明文传输收集的数据). solidot<奇客>. https://www.solidot.org/story?sid=56101

Sudworth, J. (2020). Çin'in Uygur Türklerini Sincan'daki pamuk tarlalarında zorla çalıştırdığına işaret eden yeni kanıtlar ortaya çıktı. BBC News. https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55314942

Tarla Sahibi. (2020). Doğu Türkistan'daki Çinli patronun pamuk tarlasında çalıştırılan Doğu Türkistanlılar. https://www.facebook.com/zaomure.dawuti/videos/422051175618168

The Associated Press. (2020a). China cuts Uighur births with IUDs, abortion, sterilization. The Associated Press News. https://apnews.com/article/269b3de1af34e17c1941a514f78d764c

The Associated Press. (2020b). China forces birth control to suppress minorities. The Associated Press News. https://www.youtube.com/watch?v=exAbNOo0Azc

The State Council of China. (2005). Çin Halk Cumhuriyeti Medeni Kanunu (中华人民共和国婚姻法). The Central People's Government of the People's Republic of China. http://www.gov.cn/banshi/2005-05/25/content_847.htm

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (2020). Türk Dil Kurumu sözlükleri. Türk Dil Kurumu Sözlükleri. https://sozluk.gov.tr/

Türkistan Press. (2019). Kamptaki Uygurlar yaşı kaç olursa olsun aynı işkenceye tabi tutuluyor. Türkistan Press. http://turkistanpress.com/page/kamptaki-uygurlar-yasi-kac-olursa-olsun-ayni-iskenceye-tabi-tutuluyor/985?fbclid=IwAR2PU3IyD5LdgCDgx7RjtAFW2lgsbVJbrLjiKSIOkpxtBOJNa86sYHZhM7g

Türkistan TV. (2021). Günün Haberi: Çin'in "Kardeş Aile" politikasında dikkat çeken ayrıntı. https://www.youtube.com/watch?v=HPNUUZl-tWs

Türköz, A. (1998). Doğu Türkistan'da insan hakları. http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/32417.pdf

Tynen, S. E. (2019). Uneven state territorialization: governance, inequality, and survivance in Xinjiang China [University of Colorado at Boulder]. Içinde University of Colorado at Boulder. https://scholar.colorado.edu/concern/graduate_thesis_or_dissertations/7w62f830j

UTJD. (2020). Sayragül Savutbay ile röportaj, 1. bölüm (سايراگۈل ساۋۇتباي زىيارەت خاتىرسى. بىرىنچى بۆلۈم). Uyghur Transitional Justice Database. https://www.youtube.com/watch?v=jDYjoOx1qz8

Uyghur Haber. (2017). Çin'den Uygur Öğrencilere 5-10 yıl arası hapis cezası. Köklü Değişim. https://www.kokludegisim.net/haberler/cin-den-uygurlu-ogrencilere-5-15-yil-arasi-hapis-cezasi.html

Uygur Akademisi. (2018). Çin, Doğu Türkistan'a dönen Uygur Türklerini yok ediyor. https://akademiye.org/tr/?p=1567

Uygur Haber. (2019). Bir Uygur Türkü'nun hayatta kalma hikayesi: Mihrigül Tursun. https://www.youtube.com/watch?v=awyxOtZ623w

VOA News. (2019). Uighur Woman Recalls Journey from Chinese Camp to US. https://www.youtube.com/watch?v=x9bjTpXy-V4&t=38s

Watson, I., Wright, R., & Westcott, B. (2020). China's Xinjiang government confirms huge birth rate drop but denies forced sterilization of women. CNN. https://edition.cnn.com/2020/09/21/asia/xinjiang-china-response-sterilization-intl-hnk/index.html

Wright, R., Culver, D., & Westcott, B. (2021). Beijing's crackdown in Xinjiang has separated thousands of children from their parents, new report claims. CNN found two of them. CNN. https://edition.cnn.com/2021/03/18/china/xinjiang-uyghur-families-china-amnesty-report-exclusive-dst-intl-hnk/index.html

Xinhua Net News. (2017). Tahmin: Çin'in nüfusu 2030 yılına kadar 1.45 milyara ulaşacak, 60 yaşın üzerindekiler % 25 (预测：2030年中国人口将达14.5亿左右 60岁以上占25%). Xinhua Net News (新华网). http://www.xinhuanet.com//fortune/2017-01/26/c_129461285.htm

Xinjiang Gazetesi. (2017). Önemli haberler (مۇھىم خەۋەرلەر). Xinjiang Gazetesi (شىنجاڭ گېزىتى).

Xu, V. X., Cave, D., Leibold, J., Munro, K., & Ruser, N. (2020). Uyghurs for sale (Sayı 26). https://www.aspi.org.au/report/uyghurs-sale

Yılmaz, M. (2020). Doğu Türkistan'da Toplama Kampları: Adım Adım Soykırım. https://insamer.com/tr/dogu-turkistanda-toplama-kamplari-adim-adim-soykirim_3058.html

Zenz, A. (2019). 'Thoroughly reforming them towards a healthy heart attitude': China's political re-education campaign in Xinjiang. Central Asian Survey, 38(1), 102–128. https://doi.org/10.1080/02634937.2018.1507997

Zenz, A. (2020a). A Response to the Report Compiled by Lin Fangfei, Associate Professor at Xinjiang University. https://adrianzenz.medium.com/a-response-to-the-report-compiled-by-lin-fangfei-associate-professor-at-xinjiang-university-bdad4bbb97f9

Zenz, A. (2020b). Coercive labor in Xinjiang : Labor transfer and the mobilization of ethnic minorities to pick cotton. https://cgpolicy.org/briefs/coercive-labor-in-xinjiang-labor-transfer-and-the-mobilization-of-ethnic-minorities-to-pick-cotton/

Zenz, A. (2020c). Sterilization, IUDs, and mandatory birth control the CCP's campaign to suppress Uyghur birthrates in Xinjiang. https://jamestown.org/wp-content/uploads/2020/06/Zenz-Sterilizations-IUDs-and-Mandatory-Birth-Control-FINAL-27June.pdf?x71937

Zenz, A. (2020d). The Karakax List: Dissecting the anatomy of Beijing's internment drive in Xinjiang. Journal of Political Risk, 8(2). https://www.jpolrisk.com/karakax/?__cf_chl_jschl_tk__=6eabb754b2b2b44bd949f7a633d3d484b631a500-1590772031-0-AWI9y1Y6ZAQ0hrSOLeESOQwK6qjJ0Z9skqQ5PPEvjLs_PLy-dSAf7TnvJOYyGZd1w-Cm5e8KqHQC4svR6ltMajMghXlp2ck11oQjQY-lRK9QALbiikObOIydheRQKrBTKt4r-69dSHa_suonGlnL9

Doğu Türkistan İnsan Hakları İzleme Derneği (ETHR), 2019 yılında İstanbul'da kurulmuş kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur.

Doğu Türkistanlılar tarafından kurulan ETHR, Çin tarafından işgal edilen, hukukun ve insan haklarının hiçe sayıldığı Doğu Türkistan'da yaşanan hak ihlallerinin, uygulanan baskıcı politikaların ve soykırım sisteminin araştırılması ve gözlenmesi; diasporadaki Doğu Türkistanlılara yönelik hak ihlallerinin ortaya konması amacını taşımaktadır.

ETHR, güvenilir kaynaklar ve tanıklıklar temelinde, insan hakları araştırma yöntemlerini kullanarak yaşanan hak ihlallerini rapor haline getirmeyi ve dünya kamuoyunu bilgilendirmeyi hedeflemekte, bu raporları hazırlarken gerçek verileri kullanmaya, abartılı ve sağlıksız bilgilerden kaçınmaya azami ölçüde dikkat etmektedir.

ETHR
DOĞU TÜRKİSTAN İNSAN HAKLARI İZLEME DERNEĞİ
شەرقىي تۈركستان ئىنسان ھەقلىرى كۆزىتىش جەمئىيىتى
EAST TURKISTAN HUMAN RIGHTS WATCH ASSOCIATION
مرصد تركستان الشرقية لحقوق الإنسان

Karagümrük Mah. Sarmaşık Sok. No:30 D:1 Fatih, İstanbul, Türkiye
www.ethrw.org | info@ethrw.org

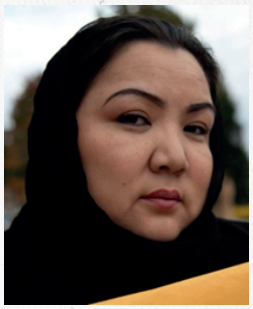

Doğu Türkistan İnsan Hakları İzleme Derneği
Karagümrük Mahallesi Sarmaşık Sokak
No:30/01 Fatih İstanbul
İletişim: 0212 524 69 99
mail: info@ethrw.org www.ethrw.org